

פענוח הערות ומראי-מקומות.

יירא שיחה א.

רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה משום רבי אלעזר המודעי אמרו: אף זה קדש. כמאן אָזלאָ הָא דאָמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחין יותר מהקבלת פני שכינה – כמאן? כאותו הזוג.

מדרש תהלים יח, כט. דבר אחר ותתן לי מגן ישעך. מדבר באברהם שהיה יושב והשכינה עומדת. רבי ברכיה (אמר) בשם רבי לוי אמר ביקש אברהם לעמוד אמר לו הקב"ה שב. סימן טוב הוא לבניך שהן יושבין ואני עומד שנאמר (תהלים פב א) אלקים נצב בעדת אל. ר' שמואל בר חייא ור' יודן בשם רבי חנינא על כל שבח ושבח שישראל משבחין להקב"ה הוא משרה שכינתו עליהם. מה טעם (שם כב ד) ואתה קדוש יושב תהלות. אמר רבי סימון בשעה שנגלה הקב"ה על אברהם היה מצטער על מילתו. אמר הקב"ה למלאכים לכו אצלו ונטפל עמהם השכינה ומעכב לו עד שהלכו המלאכים שנאמר (בראשית יח כב) ויפנו משם. אמר רבי סימון תיקון סופרים הוא שהשכינה עומדת וממתנת לו. הוי וענותך תרבני. אמר רבי חייא תלמיד הולך לפני רבו בלילה מי נוטל לו הפנס לא התלמיד. והקב"ה נוטל את הפנס לפני ישראל. שנאמר (שמות יג כא) וה' הולך לפניהם יומם. הוי וענותך תרבני. רבי לוליאני בשם רבי ישמעאל אמר בנוהג שבעולם הרב אומר והתלמיד עונה. אבל הקב"ה אינו כן (שם יט יט) משה ידבר והאלקים יענו בקול. הוי וענותך תרבני. אמר בן עזאי מלך בשר ודם כשהוא מזכיר מזכיר שמו ואחר כך קטיגמא שלו. והקב"ה אינו כן מזכיר קטיגמא שלו ואחר כך שמו שנאמר (בראשית א א) בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. הוי וענותך תרבני. אמר ר' אבא ראית מימך הרב והתלמיד עסוקין בתורה והרב אומר לתלמיד הוגעתך רב לך.

1) רמב"ם הלכות אבל פרק יד הלכה ב. שִׁכְרַה הַלֵּוָּהּ מְרֻבָּה מִן הַכֹּל. וְהוּא הַחֹק שֶׁתִּקְוֶה אַבְרָהָם אֲבִינוּ וְנִדְרָה הַחֶסֶד שֶׁנִּהְיָ בָּהּ. מֵאֲכִיל עוֹבְרֵי דֶרֶכִים וּמִשְׁקָה אוֹתָן וּמִלֵּוָּה אוֹתָן. וְגִדּוּלָה הַכֶּנֶסֶת אוֹרְחִים מִהִקְבֵּלֶת פְּנֵי שְׁכִינָה. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח ב) "וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים". וְלוֹוִיִּם יוֹתֵר מִהִקְנָסְתָּן. אֲמָרוּ חֲכָמִים כָּל שְׂאִינֵו מִלֵּוָּה כְּאֵלוֹ שׁוֹפָר דְּמִים:

3) י מלאכי כללי הרמב"ם אות מו. הסמ"ג דרכו תמיד להלוח בעקבות הרמב"ם וברוב המקומות בספרו אינו אלא כמעתיק מלבד איזה מקומות שבאו במספר שנחלק עליו כנודע, מהר"י הלוי כלל ו' סי' נ"ג דף קט"ו א' ורש"ל בתשובה סי' ל"ה:

סמ"ג הלכות אבילות. וגדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה שנא' וירא והנה שלשה אנשים וגו' כדא' בפ' מפנין.

4) כסף משנה שם. וגדולה הכנסת אורחים וכו'. בפרק מפנין (שבת דף קכ"ז):

5) שבת קכז עמוד א. אמר רב יהודה אמר רב: גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה, דכתיב: "ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר וגו'". אמר רבי אלעזר: בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, אין קטן יכול לומר לגדול "המתן עד שאבא אצלך", ואילו בהקדוש ברוך הוא כתיב "ויאמר ה' אם נא מצאתי וגו'".

שבועות לה עמוד ב. כל שמות האמורים בתורה באברהם – קדש; חוץ מזה שהוא חול – שֶׁנֶּאֱמַר: "ויאמר, אֲדֹנָי אִם נָא מִצְאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ". חֲנִינָא בֶּן אֲחִי

והקב"ה לימד תורה לישראל ארבעים יום ובסוף אמר להן הוגעתי אתכם וציערתי שנאמר (דברים א ו) ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמר. אמר ר' שמעון בנהוג שבעולם התלמיד והרב עומדין הרב אומר לתלמיד לך והמתן לי במקום פלוני והתלמיד הולך וממתין לו. והקדוש ברוך הוא אומר ליחזקאל (יחזקאל ג כב) קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך. וכתוב (שם כג) ואצא אל הבקעה. הוי וענותך תרבני. רבי יודן בשם רבי חמא אמר לעתיד לבוא הקב"ה מושיב מלך משיח לימינו שנאמר (תהלים קי א) נאם ה' לאדוני שב לימיני. ואברהם לשמאלו ופניו מתכרכמין ואומר בן בני יושב על הימין ואני על השמאל. והקב"ה מפייסו ואומר בן בנך לימיני ואני על ימינך. כביכול (שם ה) ה' על ימינך. הוי וענותך תרבני:

שאלות יא. שאילתא: ראה בסוף.

(11) פרש"י שבת שם ד"ה אל נא תעבור - והניחו והלך לקבל האורחים:

פרש"י שבועות שם ד"ה אף זה קדש - דכתיב לעיל מינה וירא אליו יי' והדר כתיב והנה שלשה אנשים ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך המתן לי כאן עד שאכניס האורחין:

ר"ח שם. חנניה בן אחי ר' יהושע ור' אלעזר בן עזריה אומר אף זה קדש. וקיימא לן כותייהו. דהא רב אמר כותייהו דאמר גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה. שהניח השכינה ואמר אל נא תעבור מעל עבדך והלך להכניס אורחין:

(12) יד מלאכי שם אות ד. דרכו של הרמב"ם ליקח הדרשה היותר פשוטה אף ע"ג דאתדחייה בגמרא ולפעמים מביא פסוק שלא נזכר בגמ' כלל מאחר שהוא מבואר יותר, הר"ב לח"מ ריש פ"ט מהלכות מאכלות אסורות ובסוף מעשה הקרבנות ופ"ב מהלכות תמידין ומוספין ובפ"ב מהלכות חגיגה ד"ה שנאמר ובפ"ג מהלכות שכירות דף קס"ט ב' ובכמה דוכתי וע"ש פ"א מהלכות מלכים וכ"כ עוד בשיירי כנה"ג בלשונותיו על הרמב"ם לפי"ב מהלכות שגגות בשם מהר"י קולון ובאר שבע וכ"כ הפר"ח ב"ד סי' ס"א ס"ק ל"ח ובמים חיים שלו דף כ"ה א' ועיין כ"מ פ"ד מהלכות ע"ז ד"ה אין עושין עיר הנדחת בספר ובשו"ת רמ"ע סי' ק"ח דף ק"ט

ב' ובגידולי תרומה דף ה' ואף בטעמים כתב מהר"י קורקוס בפ"ז מהלכות תרומות הלכה ח"י ושם פ"ח הלכה ז' ובפ"י מהלכות מעשר שני סוף הלכה ז' דאינו מקפיד רק לכתוב הדבר היותר מתקבל כיון דלא נ"מ מידי לענין דינא ועע"ש פ"ג מהלכות ביכורים הלכה ה' וי' ובפ"א מהלכות שמיטה ויובל סוף הלכה ה':

(13) שו"ע הרב או"ח ר"ס סא. לכתחלה צריך להזהר ולקרות כל הג' פרישיות של קריאת שמע בכוונה, באימה וביראה ברתת ובזיעה, בדרך שפני המדינה קורין פרוטגמא שמשגר להם המלך, דהינו כתב המלך על בני מדינתו, שהם עומדים על רגליהם וקורין אותן באימה וביראה וברתת ובזיעה, וקריאת שמע היא פרוטגמא של הקדוש ברוך הוא לעמו ישראל, ולא הטריח עלינו הקדוש ברוך הוא לקרואה מעמד, אלא "בלכתך בדרך", אף צריך על כל פנים לקרואה באימה וביראה:

(14) שו"ע הרב שם ס"ב. וצריך שתהיה בעיניו כפרוטגמא ודפשה שלא שמעה מעולם. וזהו שאמר הפתוב: "אשר אנכי מצוה היום", כלומר בכל יום יהיו בעיניו כחדשים, ולא כמו שפכר שמע דבר אחד הרבה פעמים ששוב אינו חביב אצלו כבתחלה:

ברכות כב עמוד א. דתנא: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וכתוב בתריה "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב", מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה, אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיעה.

מו"ק טו עמוד א. מצורע מהו בדברי תורה? תא שמע: "והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" — מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה,

שה"ג*. והכי איתא במדרש א"ר ברכיה מלך בשר ודם משגר פרוטגמא שלו למדינה מה הם עושין כל בני המדינה עומדין על רגליהם ופורעים את ראשיהם וקוראין אותו באימה ביראה ברתת ובזיעה אבל הקב"ה יתברך שמו אומר לישראל קראו ק"ש פרוטגמא ידי הרי לא הטרחתי עליכם לקרואה לא עומדים ולא פרועי ראש אלא בלכתך בדרך אבל באימה וביראה וברתת ובזיעה.

ב"י. ומ"ש והכי איתא במדרש עד אלא בלכתך בדרך

במדרש רבה פסקא שור או כשב ואע"פ שהמדרש הזה נראה שבא להקל בקריאת שמע שא"צ לקרותה כפרוטגמא של מלך יליף מינה שפיר שצריך לקרותה באימה וביראה וברתת ובזיע משום דכי קאמר אבל הקב"ה אמר לישראל קראו ק"ש הרי לא הטרחתי אתכם וכו' לא מיעט אלא שא"צ לקרותה לא עומדים ולא פרועי הראש כמו שדרך לקרות פרוטגמא אבל שאר דברים דקאמר ברישא שדרך לקרות פרוטגמא של מלך דהיינו באימה ביראה ברתת ובזיע מיהא צריך:

תנחומא אמור ה אמר רבי ברכיה, מְשַׁל לְמֶלֶךְ שְׂשֻׁלַח פְּרוֹזְדוּגְמָא שְׁלוֹ לְמַדִּינָה. מָה עָשׂוּ בְּגִי הַמַּדִּינָה. נָטְלוּ אוֹתָהּ וּפָרְעוּ אֶת רַאשֵׁיהֶם, וְקִרְאוּ אוֹתָהּ בְּאִימָה בִּירְאָה בְּרַתָּת וּבְזִיעַ. כֹּף אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׁרָאֵל, בְּגִי, הֲדָא קְרִיאַת שְׁמַע הִיא פְּרוֹזְדוּגְמָא שְׁלִי, לֹא הִטְרַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא אֶמְרָתִי לָכֶם שְׁתַּהֲיִי קוֹרְאִין אוֹתָהּ, לֹא עוֹמְדִין עַל רִגְלֵיכֶם וְלֹא פוֹרְעִין אֶת רַאשֵׁיכֶם, אֲלֵא, בְּשִׁבְתָּהּ בְּבִיתָהּ וּבְלִכְתָּהּ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁבְכָהּ וּבְקוּמָהּ

ויקרא רבה עם חילופי נוסחאות. ראה בסוף.

יומא ד עמוד ב. רבי מתנא בן חרש אומר: לא בא הפתוב אלא לאיים עליו, כדי שתהא תורה נתינת באימה, (ברעד) ברתת ובזיע, שְׁנֶאֱמַר: "עבדו את ה' בִּירְאָה וּגְלִיל בְּרַעְדָּה". מאי "וגלילו בִּרְעָדָה"? אָמַר רב אָדָא בַּר מִתְנָה אָמַר רב: בְּמָקוֹם גִּילָה שֶׁם תְּהֵא רַעְדָּה

אבות דר"ן רפ"א. א"ל רבי מתיא בן חרש ר' לא אמרו אלא לאיים עליו כדי שיקבל עליו דברי תורה באימה ביראה ברתת ובזיע שנאמר (תהלים ב) עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה

תורת כהנים י, ד. "וְאֶתְנֶם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי" – שִׁקְבַל עֲלֵיו כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה בְּאִימָה וּבִרְתָּת וּבְזִיעַ;

יל"ש. דָּבָר אַחֵר: שְׁלֹא תֵהָא עוֹבְרָת בְּשׁוּק וִיהוּ אוּמְרִים: זֶה הִיא הַבְּהֵמָה שְׁנִסְקָל פְּלוּנִי עַל יָדָהּ, עַל שֵׁם: "וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל". אָף כָּאן: "שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב כִּי יִנְלָד" שׁוֹר נוֹלָד, וְלֹא עָגַל נוֹלָד, אֲלֵא מִשׁוּם שְׁנֶאֱמַר: "עָשׂוּ לָהֶם עָגֹל מִסִּכָּה", לְפִיכָךְ קִרְאוּ הַפְּתוּב שׁוֹר, וְלֹא קִרְאוּ עָגֹל, [הֲדָא הוּא דְּכִתְיִב]: "שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב". "עָמִי מָה עֲשִׂיתִי לָךְ וּמָה הִלְאֵתִיךָ" מְשַׁל לְמֶלֶךְ שְׂשֻׁלַח פְּרוֹזְדוּגְמָא שְׁלוֹ לְמַדִּינָה. מָה עָשׂוּ בְּגִי הַמַּדִּינָה, עָמְדוּ עַל רִגְלֵיהֶם וּפָרְעוּ רַאשֵׁיהֶם

וְקִרְאוּ אוֹתוֹ בְּאִימָה וּבְרַתָּת וּבְרַתָּת וּבְזִיעַ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׁרָאֵל: הֲדִין קְרִיאַת שְׁמַע פְּרוֹזְדוּגְמָא דִּידִי. לֹא הִטְרַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא אֶמְרָתִי לָכֶם, שְׁתַּהֲיִי קוֹרְאִין אוֹתָהּ לֹא עוֹמְדִין עַל רִגְלֵיהֶם וְלֹא פוֹרְעִין רַאשֵׁיהֶם, אֲלֵא "בְּשִׁבְתָּהּ בְּבִיתָהּ וּבְלִכְתָּהּ בְּדֶרֶךְ".

תנחומא שמיני ט. רְאִיתִי אֶת הָאָרְץ וְהִנֵּה תָהוּ וְנָהוּ אֵל הַשָּׁמַיִם וְאֵין אוֹרָם (שם ד, כג). מְשַׁל לְכִתְבִּים שֶׁל מֶלֶךְ שְׂשֻׁלַח וְהוֹבָאוּ לְמַדִּינֹת הַמַּלְכוּת. בְּכָל מַדִּינָה וּמַדִּינָה שְׂשֻׁלַח לִנְדָם, הָיוּ הַכָּל עוֹמְדִין עַל רִגְלֵיהֶם וּפוֹרְעִין אֶת רַאשֵׁיהֶם וְקוֹרְאִין אוֹתָם בְּאִימָה וּבְרַתָּת וּבְזִיעַ. וְכִשְׂשֻׁלַח וְהוֹבָאוּ לְמַדִּינָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, קָרְעוּ אוֹתָם וּשְׁרָפוּם.

שה"ג.** ב"ח שם. ויקראנה באימה וביראה וכוונה וכו' רבי' למד דין זה מהמדרש שהביא בסמוך מדמסיק במדרש אבל הקב"ה ית"ש אומר לישראל קראו ק"ש הרי לא הטרחתי עליכם לקרותה לא עומדים ולא פרועי ראש אלא בלכתך בדרך עכ"ל ומדלא קאמר נמי לא באימה וביראה ולא ברתת ובזיע אלמא באימה וביראה ברתת ובזיע מיהא צריך כדכתב במסקנת דבריו. והביא מ"ש רב עמרם לפי שהוסיף על המדרש לשווייה איניש לק"ש בכל זמן דקרי לה וכו' לאורויי דאין חילוק בין ימות החול לשבת וי"ט דימי שמחה הן ואפ"ה יקראנה באימה וביראה ונראה דאימה ויראה זו היא באופן זה שיכוין בשעה שהוא קורא שמע לקבל עליו עול מלכות שמים להיות נהרג על קדוש השם המיוחד דזהו ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך ועז"א הכתוב כי עליך הורגנו כל היום כי אז בכוונה זו יקראנה באימה וביראה ברתת ובזיע:

פרישה. והכי איתא במדרש ב"י במדרש רבה פסוק שור או כשב כו' ואע"פ שהמדרש הזה נראה שבא להקל בק"ש שא"צ לקרותה כפרוטגמא של מלך יליף מינה שפיר שצריך לקרות באימה וביראה ברתת ובזיע משום דכי קאמר אבל הקב"ה אמר לישראל קראו ק"ש כו' הרי לא הטרחתי אתכם כו' לא מיעט אלא שא"צ לקרותה מעומד או פרוע ראש. אבל שאר דברים שאמר ברישא שדרך לקרות פרוטגמא של מלך ודאי צריך דהיינו באימה וביראה ברתת ובזיע:

שה"ג*.** פסיקתא דר"ב פרשת שור או כשב. ה[עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ענה בי (מיכה ו:ג). א"ר

אחא ענה בי וקבל שכר, ואל תענה ברעך ותקבל עליו
דין וחשבון. א"ר שמואל בר נחמן בשלשה מקומות בא
הקב"ה להיתוכח עם ישראל והיו אומות העולם שמחים,
בשעה שא' לכו נא ונוכח יאמר י"י (ישעיה א:יח),
שמחו אומות אמרו היאך יכולים אילו להיתוכח עם
בוראן, עכשיו הוא מכלה אותן מן העולם. וכיון שראה
הק' שאומות העולם שמחים הפכה להם לטובה, אם יהיו
חטאיכם כשנים וג' (שם), תמהו אומות העולם זו תשובה
זו תוכחת, לא אתא אלא למתפוגגה עם בנוי. ובשעה
שאמ' הקב"ה שמעו הרים את ריב י"י וג' (מיכה ו:ב),
שמחו אומות העולם ואמרו היאך יכולים אילו להתוכח
עם בוראן, עכשיו הוא מכלה אותן מן העולם. וכיון
שראה הקב"ה שאומות העולם שמחים הפכה להם
לטובה, עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך ענה בי וג', עמי
זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וג' (מיכה ו:ג, ה). ובשעה
שאמ' וריב לי" עם יהודה וג' (הושע יב:ג), שמחו אומות
העול' ואמרו עכשיו הוא מכלה אותן מן העולם. וכיון
שראה הקב"ה שאומות העולם שמחים הפכה להם
לטובה, בבטן עקב את אחיו וג' (שם ד). לאשה שהיתה
קובלת על בנה לדיין, וכיון דחמת דיינא דהוה יתיב דאין
וקטיל, אמרה אין מודעה אנה סורחניה דברי הדין
לדיינא, כדון הוא קטיל ליה, מה עבדת, דרכת עד דחסל
מדיניה, וכיון דחסל מדיניה אמ' לה מה סורחן הדין בריך
עלך, אמרה ליה כד הוה במעיי בעטי, א' לה וכדון הוא
עבד לך כלום, אמרה ליה לא, אמ' לה לית בהדה מילתא
סורחן דכלום. תמהו אומות העולם אמרו זו תשובה זו
תוכחת, זו אחר זו, לא אתא אלא למתפוגגא עם בנוי.
ומה הלאיתך (מיכה ו:ג), א"ר ברכיה למלך ששילח
פרוז דוגמה שלו למדינה, מה עשו כל בני המדינה, נטלו
אותה ועמדו על רגליהם ופרעו את ראשיהם וקראו אותה
באימה וביראה ברתת ובזיע. כך אמ' הקב"ה לישראל,
בניי, הדה קרית שמע פרוז דוגמה שלי הוא, לא הטרחת
עליכם, לא אמרתי לכם שתהו קורין אותה לא עומדים
על רגליכם ולא פורעים את ראשיכם, אלא בשבתך
בביתך ובלכתך בדרך וג' (דברים ו:ז). ד"א ומה
הלאיתך (מיכה ו:ג), א"ר יודה בר' סימון אמ' הקב"ה
עשר בהמות טהורות מסרתי לך, שלש ברשותך ושבע
שאינן ברשותך, אילו שהן ברשותך, שור שה כבשים
ושה עזים (דברים יד:ד), ואילו שאינן ברשותך, איל
וצבי ויחמור ואקו ודישון וג' (שם), לא הטרחתי עליכם,

לא אמרתי לכם לעלות בהרים ולהתיגע בשדות ולהביא
לפני קרבן מאילו שאינן ברשותך, אלא מאילו
שברשותך והן גדילות על אבוסך, שור או כשב או עז כי
יולד וג' (ויקרא כב:כו).

דקדוקי סופרים מו"ק. ראה בסוף.

שם ברכות שם. ראה בסוף.

שה"ג*. לקוטי הש"ס להאריז"ל מו"ק שם.**
ראה בסוף.

סה"מ תיש"א עמוד 250. ראה בסוף.

לקוטי שיחות חלק כ עמוד 548. קבלתי הגליונות של
הספר פירושי התורה להרמב"ן בצירוף הערות כת"ר
שי', ות"ח על טרחתו לשלחם אלי. ונהניתי בעברי על
הדפים ובראותי כמה מלאכה וחכמה השקיע בהערות
אלו, ועל פי המנהג, הנני מצרף בזה איזו הערות משלי
בהנוגע להתחלת פתיחת הרמב"ן..... שם. באימה..
בזיע. יש להעיר: מלשון הגמרא ברכות כב, א. - ומה
שהוסיף הרמב"ן כאן במורא - צ"ע, כי ע"פ תורת הסוד
ד' ביטויים אלו מדויקים, והם כנגד ד' אותיות שם הוי'
(לקוטי הש"ס להאריז"ל למס' מו"ק. דרך אגב: יש שם
- בכל הדפוסים שראיתי - השמטה דמוכח, ותוכנה",
ביאור ענין זיע, שהוא באיברים החיצונים בסוד ה'
שבשם, מלבוש החיצון כו'. ודלג המעתיק משבשם"
השלישי ל, שבשם" הרביעי, ול"ע, ל"מ מי שהעיר
(בזה!). - והי' יכול לשמור גם סיום החרוז (אות קמוצה)
ע"י שינוי הסדר ולכתוב בזיע.. באימה. - ואולי אפ"ל,
אשר במורא הוא כנגד קוצו של יו"ד, שבכמה ענינים בא
רמז עליו בפ"ע ולא נכלל בהיו"ד. וכמו במרז"ל ה' שמות
נקראו לה (ב"ר פי"ד, ט), אף שבזהר (ח"א עט, ב)
כוללם בד' שמות. - ובברכות לא מנה אלא ד' דברים,
וע"ד כמו בזהר הנ"ל, דמורא נכלל באימה. ואכ"מ.
...פתיחה. ע"א. הא-ל כו' והנורא. - להעיר מיומא סט,
ב: משה אמר הא-ל גרי והנורא. באימה כו' בזיע במורא.
- בלשון וע"פ ציווי רז"ל (ברכות כב, א): אף כאן באימה
כו' ובזיע. וקרוב לודאי, אשר גם הוא ס"ל דזהו בסוד ד'
אותיות של שם הוי' (וכמש"כ בליקוטי הש"ס -
מהאריז"ל - למס' מו"ק). וההוספה במורא - אינה
סותרת הנ"ל, כי בכמה ענינים בתורת הסוד מפרטים ה'

ענינים בשם הוי', ד' אותיות וקוצו של יו"ד. ונקט באופן זה גם כאן - לדרישת החרוז של הקדמה זו תנועת זה.

(15) שו"ע או"ח סימן סא. יקרא ק"ש בכוונה באימה וביראה ברתת וזיע.

(17) שו"ע הרב רסצ"ח. מחשבתו כיצד? המתפלל צריך שיכנון בלבו פרוש המלות שמוציא בשפתיו, שנגמר: "תכין לבם תקשיב אָזְנְךָ". וצריך שיראה עצמו כאילו שכינה שרויה כנגדו. ויעיר הכונה ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו, עד שתשאיר מחשבתו וכוננתו זכה בתפלתו. ויחשב כי אלו היה מדבר לפני מלך בשר ודם היה מסדר דבריו ומכנון בהם יפה לבל יפשל — קל וחמר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שצריך לכוון לפניו אף מחשבתו, כי לפניו המחשבה כדבור, כי כל המחשבות הוא חוקר. וכך היו עושים חסידים ואנשי מצוה שהיו מתבודדים ומכוננים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכליות עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה. ואם תבוא לו מחשבה אחרת בתוך התפלה — ישתק עד שתתבטל המחשבה.

(18) ברכות לג עמוד א. תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך. בא הגמון ונמן לו שלום, ולא הקזיר לו שלום. המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו, אמר לו: ריקא, ונהלא כתוב בתורתכם "רק השמר לך ושמר נפשך", וכתוב "ונשמרתם מאד לנפשתיכם". כשנמתה לך שלום למה לא הקזיר לי שלום? אם הייתי חותם ראשך בסייף, מי היה תובע את דמך מיד?! אמר לו: המתן לי עד שאפיקסך בדברים. אמר לו: אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם, ובא חברה ונמן לך שלום — היית מחזיר לו?! אמר לו: לאו. ואם היית מחזיר לו, מה היו עושים לך? אמר לו: היו חותכים את ראשי בסייף. אמר לו: ונהלא דברים קל וחומר, ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם, שהיום כאן ומחר בקבר — כך אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים — על אחת כמה וכמה. מיד נתפייס אותו הגמון, ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום.

(19) שבת י עמוד א. רבא בר רב הונא רמי פוןמקי ומצלי, אמר: "הכון לקראת" וגו'. רבא שדי גלימיה ופכר

ידיה ומצלי. אמר: "כעבדא קמיה מריה". אמר רב אשי: חזינא ליה לרב כהנא כי איכא צערא בעלמא, שדי גלימיה ופכר ידיה ומצלי. אמר: "כעבדא קמי מריה". כי איכא שולמא לביש ומתכפסי ומתעטף ומצלי. אמר: "הכון לקראת אלהיך ישראל".

שו"ע הרב סוסצ"ה. צריך לעמוד בתפלה כעבד לפני רבו באימה ביראה בפחד. ואל יניח ידיו על חלציו, מפני שהוא דרך יוהרא. וטוב שיניחן על לבו כפותין הימנית על השמאלית, במקום שנוהגין לעמוד בן לפני המלך כשמדברים עמו ושואלין מאתו צרכיהם. והכל כמנהג המקום. ונוהגים קצת מטעם הידוע להם לכף האגודל בתוך פסת היד. ויש נוהגין מטעם הידוע להם להניח זרועותיהם על לבם ימנית על שמאלית שיהיה פרוק אמצעי משתי זרועות נגד פני המתפלל:

שו"ע הרב סימן קד ס"ב. ואפלו נחש פרוץ על עקבו — לא יפסיק בדבור לומר לאחר להסיר מעליו הנחש. אבל יכול לילך למקום אחר כדי שיפיל הנחש מרגלו, שלא מצינו הליכה שנקראת הפסקה בשום מקום באמצע עשיית המצוה, אלא שבתפלה הואיל ועומד לפני המלך — אין לזוז ממקומו שלא לצורך עד לאחר התפלה שיפטר מלפני המלך בג' פסיעות לאחוריו כמו שנתבאר, אבל לצורך כזה מתיר אפלו באמצע ברכות י"ח. במה דברים אמורים? בנחש שרוב הפעם אינו נושף, אבל עקרב שהוא מועד לעקץ ולהמית — פוסק אפלו בדבור, שאין לה דבר שעומד בפני פקוץ נפש. ואפלו נחש אם רואה שהוא כעוס כנגדו ובא להזיקו — פוסק אפלו בדבור:

(22) בראשית רבה פמה, ט. אמר עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי, אמר לו הקדוש ברוך הוא עד שלא מלתי היו בני אדם ערלים באים, עכשו אני ובני פמליא שלי נגלים עליך, הלא הוא דכתיב (בראשית יח, ב): וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו, וירא בשכינה, וירא במלאכים. אמר רבי חנינא שמות חדשים עלו מבבל. ריש לקיש אמר אף שמות מלאכים מיקאל רפאל וגבריאל. אמר רבי לוי אחד נדמה לו בדמות סדקי, ואחד נדמה לו בדמות נוטי, ואחד בדמות ערבי, אמר אם רואה אני ששכינה ממתינת עליהם אני יודע שהן בני אדם גדולים, ואם אני רואה אותן חולקים פבד אלו לאלו, אני יודע שהן בני אדם מהוגנים, וכיון שראה אותן חולקין

כבוד אלו לאלו, ידע שהן בני אדם מהוגגין. אמר רבי אבהו אהל פלן של אבינו אברהם מפלש היה, רבי יודן אמר פקדין דרומילוס, אמר אם אני רואה אותן שהפליגו את דרכם להתקרב דרך פאן, אני יודע שהן באים אצלי, כינו שרצה אותן שהפליגו, מיד ויגרץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה.

יד משה. הה"ד וישא עיניו וירא. וירא בשכינה וירא במלאכים אין לו פירוש כלל. ולי בן המחבר נראה דה"פ לפי שקשה על אברהם היאך השתחוה לשלשה מלאכים והלא אין חולקין לתלמיד כבוד במקום רב לז"א וירא בשכינה וירא במלאכים לפי שביקש אברהם מהקב"ה שימתין עד שיכניס אורחים והקב"ה נתרצה לזה והמתין. ואיתא היכא דפליג ליה רביה יקריה מותר לחלוק כבוד לתלמיד אף במקום רבו בזה יובן מכא וירא בשכינה פ"י שראה שהשכינה המתונה בשביל שיעשה אברהם כבוד א"כ היה דומיא דפליג ליה רביה יקריה ומותר לחלוק כבוד לתלמיד וק"ל:

ברכי יוסף יו"ד סימן רמ"ד. וכ"ש כי איכא כבוד המקום כי מגרעות נתן ובזיון להניח כבוד המקום ואין ראייה מאברהם אבינו שאמר אל נא תעבור וכו' דלא היה מקבל מלכות שמים באותו פרק ...

.... ואשר גמר אומר דאין ראייה מאברהם אבינו שאמר אל נא תעבור וכו' דלא היה מקבל מלכות שמים באותו פרק אינו מחזור כי הלא אב אחד היה אברהם עינא דשפיר חזי במורא גדול זו גילוי שכינה עין בעין יראת את כבודו ואת גדלו ואיזה דמות יערוך אנן יד עניי בשיבת בתי כנסיות אומרים פסוקי דזמרה את המראה הגדולה אשר חזה אבינו הראשון וכבודו עליו יראה פה אל פה ידבר ועם כל זה לקיים מצותו ית' אמר אברהם אל נא תעבור כי גדלה מצות הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה.

23) שבועות לה עמוד ב. ראה הערה 5.

תוס' שבת שם ד"ה דכתיב. דכתיב ויאמר ה' אם נא מצאתי חן וגו' - קסבר כמאן דאמר בשבועות (דף לה:): דהאי השם קדש דאיכא מאן דאמר התם שהוא חול שלמלאכים היה מדבר שהיה מזמינם:

24) פרש"י שבועות שם ד"ה אף זה קדש - דכתיב לעיל מינה וירא אליו יי' והדר כתיב והנה שלשה אנשים ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך המתן לי כאן עד שאכניס האורחין:

פרש"י פרשתינו עה"פ ד"ה ויאמר אדני אם נא וגו'. לגדול שבהם אמר וקראם פלם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבר, וכינון שלא יעבר הוא יעמדו חביריו עמו, ובקשון זה הוא חל (שבועות ל"ה). ד"א קדש הוא, והנה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוצו ויכניס את האורחים ואע"פ שכתוב אחר ויגרץ לקראתם, האמירה קדם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפרשתי אצל לא ידון רוחי באדם, שנכתב אחר ניוולד נח, ואי אפשר לומר אלא שהיתה הגזרה קדם ללדה כ' שנה, וישימי ה'שונות בב"ר:

25) בראשית רבה פמח, י. ויאמר אדני אם נא מצאתי חן (בראשית יח, ג), תני רבי חניא לגדול שבהם אמר זה מיכאל. (בראשית יח, ד): יקח נא מעט מים, רבי אלעזר בשם רבי סימאי אמר, אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אלהי אברהם יקח נא מעט מים, חייך שאני פורע לכוניך במדבר ובישוב ולעתיד לבוא, הלא הוא דכתיב (במדבר כא, יז): אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה, הרי במדבר. בארץ כנען מנן, (דברים ח, ז): ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בפקעה ובהר. לעתיד לבוא מנן, תלמוד לומר (זכריה יד, ח): ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. אלהי אברהם ורחצו רגליכם, חייך, שאני פורע לכוניך במדבר, ובישוב, ולעתיד לבוא. במדבר מנן, ששנאמר (יחזקאל טז, ט): וארחצך במים. בישוב מנן, ששנאמר (ישעיה א, טז): רחצו הנכו. לעתיד לבוא מנן, ששנאמר (ישעיה ד, ד): אם רחץ ה' את צאת פנות ציון. אלהי אברהם והשענו תחת העץ, חייך שאני פורע לכוניך במדבר וכו', ששנאמר (תהלים קה, לט): פריש ענו למסדה, הרי במדבר. בארץ מנן (ויקרא כג, מב): בפסח תשבו שבעת ימים. לעתיד לבוא מנן, ששנאמר (ישעיה ד, ו): וספה תהנה לצל יומם מחרב, אלהי אברהם ואקחה פת לחם, חייך שאני פורע לכוניך וכו', (שמות טז, ד): ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים, הרי במדבר. בארץ מנן, ששנאמר (דברים ח, ח): ארץ חטה ושערה. לעתיד לבוא מנן (תהלים עב, טז): יהי פסת בר בארץ. כך כתיב (בראשית יח, ז): ואל הבקר רץ אברהם, חייך שאני פורע

לְכַנִּיף וכו' (במדבר יא, לא): וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה' וַיָּגֵז שְׁלֹנִים מִן הַיָּם, הָרִי בַמִּדְבָּר. בְּאֶרֶץ מִנִּין (במדבר לב, א): וּמִקְנֶה רֹב הָיָה לְכַנִּי רְאוּבֵן. לְעֵתִיד לְבֹא מִנִּין, שְׁנַאֲמַר (ישעיה ז, כא): וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִסְּיָה אִישׁ וּגּוֹ'. קֶף כְּתִיב (בראשית יח, ח): וְהוּא עֹמֵד עָלֵיהֶם, חִיָּף שְׁאֲנִי פֹרֵעַ לְכַנִּיף וכו' (שמות יג, כא): וְהָיָה הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעֶמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ, הָרִי בַמִּדְבָּר. בְּאֶרֶץ מִנִּין, שְׁנַאֲמַר (תהלים פב, א): אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵצַת אֵל. לְעֵתִיד לְבֹא מִנִּין, שְׁנַאֲמַר (מיכה ב, יג): עֲלֶה הַפָּרִץ לִפְנֵיהֶם.

לקוטי שיחות חלק כ עמוד 69. נאך דעם ווי רש"י פארענדיקט ביידע פירושים, איז ער מוסיף: ושתי הלשונות בב"ר ... אין ב"ר איז דא נאר איין פירוש - אז דאס איז א לשון של חול. מוז מען אננעמען, אז אין דעם נוסח פון ב"ר, וואס רש"י האט געהאט, ווערן געבראכט ביידע פירושים. ס'איז אבער ניט מובן: אין מס' שבועות ווערן געבראכט ביידע פירושים - טא פארוואס איז רש"י מציין, אז דער מקור פון ביידע פירושים איז בב"ר, וואס דאס איז נאר לויט איין גירסא בב"ר און ברענגט ניט די גמרא אין שבועות? ... ועפ"ז איז אויך פארשטאנדיק וואס רש"י זאגט ושתי הלשונות בב"ר און איז ניט מציין זייער מקור אין גמרא ווייל דווקא דורך מציין זיין צו ב"ר - מדרש איז מודגש אז ביידע פירושים זיינען אך אגדה.

(26 ר"ת. חנניה בן אחי ר' יהושע וראב"ע אומרים אף זה קדש, וקיי"ל כוותיהו דהא רב אמר כוותיהו דאמר גדול הכנסת אורחים הקבלת פני השכינה, שהניח השכינה ואמר אל נא תעבור מעל עבדך והלך להכניס אורחין.

ר"ן שבת שם. אל נא תעבור והניחו והלך לקבל אורחים וס"ל דהאי שם קדש הוא ודלא כמאן דסבירא ליה בשבועות דהוא חול.

עיון יעקב שבת שם. נראה דר"א רוצה לחדש אפילו למ"ר שהשם זה חול דלגדול שבאורחים אמר כן שלא יעבור מעליו ואחריו ימשכו אורחים אחרים שעמו וכפי' רש"י בחומש מ"מ יש ללמוד דגדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה כיון שבאורחים הפציר כ"כ שלא יעברו מעליו ולא הפציר כן בהקב"ה כיון שמדתו לא

כמדת בשר ודם שמותר לומר לו המתן אלא ודאי ללמוד שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה וק"ל:

(27 מורה נבוכים חלק א פס"א. הוא גם כן נגזר מן האדנות: "דיבר האיש אדוני הארץ". וההפרש בין אמר: 'אדוני' בחיריק ה'נון' ובין אמר: 'אדוני' ב'נון' - כהפרש בין אמר: 'שרי' אשר ענינו: השר שלי ובין אמר: 'שרי' אשת אברם - שבזה הידור וכללות לאחרים; וכבר נאמר למלאך 'אדוני... אל נא תעבור'. ואמנם, בארתי לך זה ב'אדוני' לבד המכונה בו להיותו המיוחד שבשמות המפורסמים לו ית';

שם חלק ב פרק מב. כבר בארנו, כי כל מקום שנזכרה בו ראית 'מלאך' או דבורו, שזה אמנם הוא 'במראה הנבואה' או 'בחלום' - יבואר בהם או לא יבואר, הכל שוה, כמו שקדם. ודע זה והבנהו מאד מאד! ואין הפרש בין שיכתוב תחילה שהוא ראה ה'מלאך' או יהיה הנראה מן המאמר תחילה - שהוא חשבו איש מבני אדם ואחר כן בסוף הענין התבאר לו שהוא 'מלאך' - אחר שתמצא סוף הענין כי זה אשר נראה ודיבר היה מלאך תדע ותאמת שמתחלת הענין היה 'מראה הנבואה' או 'חלום של נבואה'. וזה שב'מראה הנבואה' או 'בחלום של נבואה' פעמים יראה הנביא האלוה ידבר עמו כמו שנבאר ופעמים יראה מלאך ידבר עמו, ופעמים ישמע מי שידבר עמו ולא יראה איש מדבר, ופעמים יראה איש מבני אדם שידבר עמו ואחר כן יתבאר לו שזה המדבר - 'מלאך'; ובכמו זה המין מן הנבואה יזכור שהוא ראה איש יעשה או יאמר, ואחר זה ידע שהוא 'מלאך'.

(28 הלכות יסודי התורה ספ"ו. כל השמות הנאמרים ב'אברהם קדש' אף זה ש'נאמר (בראשית יח ג) "אֲדֹנָי אִם נָא מְצֹאֲתִי חַן" הרי הוא קדש. כל השמות הנאמרים ב'לוט חל חוץ מִזֶּה (גמרא שבועות לה ב) "אֵל נָא אֲדֹנָי הִנֵּה נָא מְצֹא עֲבָדְךָ חַן". כל השמות הנאמרים ב'גבעת בנימין קדש. כל השמות הנאמרים ב'מִיכָה חל. כל השמות הנאמרים ב'נָבוֹת קדש. כל ש'למה הנאמר ב'שִׁיר הַשִּׁירִים קדש נהרי הוא ב'שָׁאֵר הַכְּנִיזִין חוץ מִזֶּה (שיר השירים ח יב) "הָאֵלֶּף לָךְ שְׁלֹמֹה". כל מ'לכִּיָּה הנאמר ב'דְּנִיָּאל חל חוץ מִזֶּה (דניאל ב לו) "אֲנִי מְלָכָא מְלָךְ מְלָכִיָּא" נהרי הוא ב'שָׁאֵר הַכְּנִיזִין:

כסף משנה שם. ומ"ש אף זה שנאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך לפי יש אומרים שהוא חול שהיה מדבר עם המלאכים ואיפסקא הלכתא דאף זה קודש דכתיב לעיל מיניה וירא אליו ה' ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך המתן לי כאן עד שאכניס האורחים:

ב"מ פו עמוד ב. כִּינן דִּתְנָא דְקָא אָסֵר וְשָׂרִי, אָמַר: לָאו אֹרַח אֶרְעָא לְמִיָּקָם הָכָא. הֵינֵינוּ דְכָתִיב: "וַיֵּשְׁאָר עֵינָיו וַיֵּרָא וַהֲגָה שְׁלֹשָׁה אָנָשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיֵּרָא וַיֵּרָץ לִקְרָאתָם". מַעֲיָקְרָא אֲתוּ קָמוּ עָלֶיהָ, כִּי סָזְוִיהָ דִּתְנָה לִיהָ צִעָרָא, אָמְרוּ: לָאו אֹרַח אֶרְעָא לְמִיָּקָם הָכָא.

תוס' ד"ה חזייה להקב"ה דקאי אבבא - והיינו דכתיב (בראשית י"ח:ג) אל נא תעבור מעל עבדך הכא משמע שהשכינה היה רוצה להסתלק מעל אברהם ובמפנין (שבת דף קכו.) משמע שלפי שרצה אברהם לילך לקראת אורחים ולהכניסם אמר להקב"ה להמתין עד שיכניס אותן דדרשינן מיניה גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני השכינה וקאמר נמי התם בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבא אצלך ואילו בהקב"ה כתיב אל נא תעבור:

מהרש"א ד"ה והיינו דכתיב אל נא תעבור מעל עבדך כו'. כתבו התוס' הכא משמע שהשכינה היתה רוצה להסתלק כו' ובפ' מפנין משמע כו' אמר להקב"ה להמתין עד שיכניס האורחים כו' ע"ש ונראה ליישב דהא פשיטא ליה לתלמודא דמה שאמר אברהם להקב"ה אל נא תעבור היינו משום שראה שרוצה השכינה להסתלק כדאמרינן הכא דאי משום שרצה אברהם לילך אל האורחים להכניסם ה"ל להקדים האי קרא קודם וירא וירץ לקראתם ומ"ש רש"י בחומש דדרך המקראות לדבר כן הוא דחוק דאמרינן פ"ק דפסחים דבחד ענינא לא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה וכן מ"ש החזקוני דדיינינן ליה הכא במקרא מסורס אינו נכון דבתרי פסוקי כי הכא לא אמרינן מקרא מסורס והיה דרשה דבפ' מפנין לאו משום דא"ל אברהם להקב"ה אל נא תעבור גו' אלא מהאי ענינא נדרש מדהלך מהקב"ה להכניס האורחים והמתין לו הקב"ה הדיבור עד אחר כל מעשה המלאכים שאז א"ל הקב"ה זעקת סדום וגו' והיינו ע"כ משום דגדול הכנסת אורחים כו' ודו"ק:

ראש דוד עה"פ. אכן יש לדקדק לפי זה דרב לא היה לו להביא האי קרא ויאמר אם נא וכו' אל נא תעבור וכו' כיון דלימודו הוא ממה שהניח הקב"ה והלך לאורחים. והאי קרא לא איירי אלא בהתחננו להמתין דמהכא לא שמעינן מידי אלא דמדת הקב"ה וכו' כדרכי אלעזר, והכי הול"ל רב גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שכן אברהם הניח הקב"ה והלך להכניס אורחים דכתיב וירא אליו וכו' וירץ לקראתם וכו'. **ואפשר** לומר במאי דאיבעיא לן במנחות דף מ"ט צבור שאין להם תמידין ומוספין הי מיניהו קדים ואסיק דהבעיא היא כגון מוספין דהאידינא ותמידין דלמחר תמידין קדמי שכן תדיר או מוספין עדיפי דהו"ל מקודש, והתוס' שם ופ' כל התדיר הקשו דאמאי לא מייתו במנחות כל הנהו ת"ש דפ' כל התדיר וכו' ע"ש, והרב מהר"ר צבי אשכנזי בתשובותיו סימן כתב דמאי דאיבעיא לן פ' כל התדיר היינו בשתייהן לפניו, אמנם פ' התכלת בעי מוספין דהאידינא ותמידין דלמחר הי עדיף משום דצריך להעביר על המצות דאף אי נימא דתדיר עדיף מ"מ היכא דאיכא אין מעבירין על המצוות אכתי מספקא לן אי אהניא אין מעבירין לשווייה מקודש כתדיר וקדים, ושוב הביא הרב אותה שאמרו פ"ק דמועד קטן דף ט' דמהש"ס שם ופירש"י מוכח דאין מעבירין על המצוות אפילו קלה מפני חמורה, והוקשה לו מהך שמעתא דפ' התכלת דמשמע דלא אמרו אין מעבירין אלא כששתיהן שוות אבל אם יש יתרון למצוה אחת מעבירין, ותירץ הרב דתמידין ומוספין כחדא מצוה חשיבי עש"ב. שמעינן מדבריו דהיכא דאיכא אין מעבירין והם מצוות חלוקות אף שהאחרת גדולה יעשה אותה שלפניו. והכי משמע מדברי התוספות ביומא דף ל"ג שהקשו דלמה לי קרא דשיירי הדם ביה"כ שופך על יסוד מערבי ת"ל דאין מעבירין על המצות, ומשמע דאהני אין מעבירין אף נגד תדיר דיסוד דרומי תדיר וכמ"ש הרב קרבן נתנאל בשילהי מגילה, והרב ארעא דרבנן בריש ספרו נסתפק בזה אי אין מעבירין לא אמרו אלא כששתיהן שוות, והביא דיבור התוס' דיומא שם בסמוך ולא מוכח מידי מיניה לספק זה, והביא תחילת דברי הרב מהר"ר צבי שהביאם בלקט הקמח ולא זכר מסוגית מ"ק הנז' שהוא גופיה הביאה בס' שארית יעקב פ' צו להקשות על מהר"ץ ומלבד שנעלם ממנו דמהר"ץ עצמו מייתי לה הכא בארעא דרבנן לא זכר מהסוגיא הנז' שמשם נפשט

ספיקו, ועוד יש להעיר על הראיות שהביא שם בארעא דרבנן ועל קושיותיו כדכתיבנא בעניותין במקום אחר בס"ד. **נמצינו** למדין דאין מעבירין דוחה אפילו מצוה גדולה, וא"כ הכא גבי אברהם אע"ה שכבר קדמה ואתיא שכינה אף אי הכנסת אורחים גדולה מהקבלת פני שכינה היה לו לדחות מצות הכנסת אורחים דאין מעבירין על המצוות והשכינה אצלו, ועדיף טובא מאין מעבירין דעלמא דאין מעבירין היינו כשהמצוה לפניו אף שלא התחיל בה והכא כבר היה עסוק בהקבלת פני שכינה וכל מצוה אפילו גדולה נדחת, ומשום הכי לא מייתי רב ראייה ממה שהניח אברהם אע"ה השכינה והלך לאורחים, דזה שעשה אינו על פי הדין הפשוט כי האף אמנם גדולה הכנסת אורחים מ"מ איכא אין מעבירין אלא שאברהם אע"ה חכם לב יקח מצוות ועשה המצוה לזכות בשתייהן, ומ"מ אנן דאתינן לאוכוחי מיניה לעלמא לא מצינן להוכיח מינה דלפום דינא אין מעבירין, אך מה שיש להוכיח הוי מדיוקא כי הנה לפי האמור יקשה דאברהם אע"ה היה לו לבקש משכינה אעיקרא שירשה ללכת לאורחים כיון דדינא הוא אין מעבירין. ולזה אפשר לומר אם נאמר דהא דאין מעבירין הוא מדרבנן כמ"ש הרדב"ז בתשובותיו החדשות סי' תקכ"ט וכן צידד בתחילה הרב ארעא דרבנן שם אך לא זכר מתשובת הרדב"ז כי נדפסו מחדש, וכפי סברא זו דהרדב"ז ניחא דכיון דגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה ואין מעבירין הוא מדרבנן להכי לא חש לה אברהם אע"ה בפרסום לשאול רשות על ההליכה לאורחים בפירוש, כי אף דהוא מקיים כל מילי דרבנן כבר הבליעה בנעימה באומרו אל נא תעבור מעל עבדך ובכלל מאתים מנה, ואי בעית אימא דאברהם אע"ה שאל על עיקר ההליכה ועל ההמתנה והכתוב העלים שאלתו על ההליכה כיון דהא דאין מעבירין הוא דרבנן ואי כתביה קרא נימא דהוי מדאורייתא, ומהשתא ממאי דחזינן דלא כתיב אלא דא"א שאל על ההמתנה משם נלמוד דגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, ולהכי לא שאל אלא על ההמתנה כיון דהכנסת אורחים גדולה מאד וליכא אלא אין מעבירין מדרבנן, אך אי אמרת דגדולה הקבלת שכינה מאורחים גם כי ליכא אין מעבירין הי"ל לשאול בהדיא על ההליכה ואם הוא שאל הו"ל לכתוב לאומרו כיון דבלא אין מעבירין איתיה בשאלה, וכך יפה לו לשאול על ההליכה כיון דגדולה הקבלת שכינה מאורחים, ואי

נמי תימא דשוין מ"מ גם בזה אין להניח השכינה כביכול משום מצוה דכוותא והו"ל לשאול רשות על עיקר ההליכה ולא שפיר בכגון זו להבליעו באמירת אל נא תעבור וכ"ש אי איהו אמרה דהו"ל לכתוב לכותבה, אלא מוכח דגדולה הכנסת אורחים מהקבלת שכינה ולזה לא חש לשאול רשות על ההליכה או שאל והכתוב לא הזכיר. **ומעתה** נבא לפרש המאמר הנז' דר' יוחנן ורב דימי פליגי אי אורחים כהשכמת בית המדרש או יותר, ומסתמא זה שמשכים הולך לבית המדרש על הרוב היא כי בצאתו מבית הכנסת מתפלת השחר זרזי קדים ללכת למדרש ואז"ל שיליה ברכות (דף ס"ד.) כל היוצא מבית הכנסת ונכנס למדרש זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר (תהלים פ"ד ח') ילכו מחיל אל חיל וכו', וא"כ בהשכמת בית המדרש דזוכה לקבל שכינה אקרי מקודש ומי שדרכו להכניס אורחים הוי תדיר ובאנו למחלקת הרמב"ם ורבינו עובדיא דהרמב"ם סבר איזה שירצה יקדים ורבינו עובדיא סבר תדיר קודם, ובהא פליגי ר' יוחנן ורב דימי ר"י סבר דגדולה הכנסת האורחים כמו השכמת בית המדרש דקתני מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש לומר אגב ארחיה שהם שוים והכי נמי הא דתנן בזבחים כל התדיר וכו' כל המקודש וכו' הם שוים כדעת הרמב"ם, ורב דימי סבר כרבינו עובדיא דתדיר קודם וכן הקדים אורחים לבית המדרש להשמיענו דאורחים קדמי שכן תדיר והכי נמי בזבחים תנן כל התדיר וכו' ברישא והדר קתני כל המקודש וכו', והגם דהתם יש טעמים אחרים כמבואר אל עין הקורא ר' רב דימי סבר דלהכי נמי הקדים תדיר למקודש לומר שהוא קודם, ומתניתין דהכא והתם דא ודא חדא היא דה"נ אורחים תדיר והשכמת בית המדרש מקודש, ורב הוסיף לומר דלא מיבעיא לדבר שיש בו קדושה כי השכמת בית המדרש דהוי סגולה לקבל פני שכינה אלא אף להקבלת פני שכינה כאברהם אע"ה דזכה לגילוי שכינה עין בעין אפ"ה גדולה הכנסת אורחים ולא יליף ממה שאברהם אע"ה הניח השכינה והלך להכניס אורחים, דלפי האמת הא לא מצי עביד משום אין מעבירין אלא שאברהם אע"ה תיקן הכל בשאלתו כמ"ל, אלא מה שיש ללמוד הוא מדכתיב אם נא מצאתי וכו' אל נא תעבור וכו' דמדלא כתיב ששאל על הליכתו מעיקרא שמעינן דגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה וכמו שביארנו לעיל בס"ד.

ר"פ על ע"י. אמר רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה וכו' וקשה לעולם דהקבלת שכינה דהיינו לילך להקביל פני שכינה גדולה מהכנסת אורחים והכא שכבר הקביל אברהם פני שכינה שנאמר וירא אליו ה' וגו' והוא יושב ואחר כך כשבאו המלאכים הניח השכינה והלך להכניס האורחים לפי שכבר הקביל פני שכינה והולך הוא לעשות רצון השכינה בהכנסת אורחים. ולרב דימי דאמר גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בהמ"ד איכא למילף שפיר גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה שהרי השכמת בית המדרש הוא להקביל פני שכינה שנאמר (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל ומ"מ קתני מפני האורחים תחלה והדר ביטול ביהמ"ד שגדולה הכנסת אורחים אבל מהאי קרא דאל תעבור ליכא למילף הקבלת שכינה אלא גדולה הכנסת אורחים מלהניח פני שכינה. וע"ק כיון שאינה הקבלה ממש איכא למדחי דילמא מה שהניח אברהם השכינה הוא ברצונו יתברך שנטל רשות שבקש לפניו אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור ואזכה לשתיהם הקבלה והכנסת אורחים ולא מיחה בו אבל לעולם דהקבלת שכינה גדולה יותר. וי"ל בזה שאם היה נטילת רשות הול"ל אם נא מצאתי חן אלכה נא ואשובה וכיון שאמר אל נא תעבור משמע שכבר הסכים ללכת ומה שהיה מבקש הוא שלא יעבור מעליו עד שובו. וע"ק דהיל"ל ראייה מדכתיב וירץ לקראתם מפתח האהל והאי קושיא איתא טפי לבעלי התוספות שפירשו ויאמר אדני קסבר כמ"ד בשבועות דהאי ה' קדש דאיכא מ"ד התם שהוא חול שלהמלאכים היה מדבר שהיה מזמינם וקשה דגם למ"ד שהוא חול איכא למילף דגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה מדהניחו להקב"ה וירץ לקראתם של המלאכים. והיה אפשר לתרץ דמ"מ לא אתיא האי כותיה דהא לא יליף מקרא דוירץ לקראתם אלא מדכתיב ויאמר אדני אל נא תעבור והרי זה השם חול ולא היה אומר אלא למלאכים להקביל אבל מ"מ קשה אמאי לא מייתי ראייה מקרא דוירץ לקראתם דאתי ככו"ע. ואפשר דכיון שהשכינה היתה באלוני ממרא שהוא כולל כל אותו המקום אף על פי שרץ לקראתם היה עדיין עומד נכח פני ה' ולא הניח השכינה מנגד פניו ואכתי קשה דאם כן גם השתא לא יליף מידי מדכתיב אל נא תעבור שהרי לא הניח השכינה ומה שאמר אל נא תעבור הוא שאע"פ שהיה עוסק באורחים לא יעבור מעליו כיון שלא הלך למקום אחר.

וע"ק דאמאי לא יליף מדכתיב ואל הבקר רץ אברהם שזהו שהלך חוץ ממקום שהיתה בו השכינה, ומק"ו שהרי אברהם כבר הקביל והכניס האורחים ועכשיו היה מזמין להם סעודתם בבן הבקר ולא על הלחם לבדו נתרצה להאכילם ואפילו על הזמנת הסעודה בריוח הניח השכינה כ"ש להכנסת אורחים עצמם שגדולה מהזמנת הסעודה. והיה נראה לומר שהקבלת שכינה אקרי כל זמן שעומד לפני השכינה שלא הסיח דעתו לדבר אחר אלא יהיה עומד לפני השכינה כעבד לפני רבו ואברהם היה יושב לפני השכינה שבא הקב"ה לבקרו והוא נפנה להכניס אורחים וירץ לקראתם ואילו נטל רשות מהשכינה בבקשת רחמים ואמר אם נא מצאתי חן כדי לרוץ לקראתם ניחא אבל לא נטל רשות אלא הסכים לילך בלא רשותו של מקום ומה שבקש רחמים ואמר אם נא מצאתי חן היה על שלא יעבור הש"י מעליו וימתין עד שילכו האורחים והנכון הוא שכיון שאמר אברהם אל נא תעבור מעל עבדך עד שילך ויכניס האורחים ואחר כך ישוב ויבא להקביל פני שכינה באחרונה וכיון שהכנסת אורחים היה בתחלה ואחריה יקבל פני השכינה נמצאת גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה ולכך לא הוכיח מוירץ לקראתם שהיא הנחת פני שכינה וגם אל הבקר רץ אברהם אינו אלא הנחת פני שכינה ולא מצינו שגדולה מקבלת פני שכינה אלא מאל נא תעבור מעל עבדך שרצה אחר הכנסת אורחים לשוב להקביל פני שכינה ולכך אמרו התוס' למ"ד חול הוא וכנגד המלאכים היה מדבר אל נא תעבור א"כ לא מצינו שרצה לחזור להקביל פני שכינה לאחר הכנסת אורחים ולא תירץ אלא כמ"ד קדש הוא ובזה נתיישב הכל.

31) רמב"ן ר"פ. ובספר מורה הנבוכים נאמר כי הפרשה כלל ופרט אמר הכתוב תחלה כי נראה אליו השם במראות הנבואה ואיך היתה* המראה הזאת כי נשא עיניו במראה והנה ג' אנשים נצבים עליו ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך זה ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם הגדול שבהם ואם במראה לא נראו אליו רק אנשים אוכלי בשר איך אמר וירא אליו ה' כי הנה לא נראה לו ה' לא במראה ולא במחשבה וככה לא נמצא בכל הנבואות והנה לדבריו לא לשה שרה עוגות ולא עשה אברהם בן בקר וגם לא צחקה שרה רק הכל מראה ואם כן בא החלום הזה ברוב ענין כחלומות השקר כי מה תועלת להראות לו כל זה.

שם טוב על מו"נ. והנה ראיית המלאכים באלוני ממרא היה במראה הנבואה לא שיהיו אלוה דברים נמצאים חוץ לנפש, אף שהרמב"ן אמר אם כן לא לשה שרה עוגות כי. הכל היה מראה הנבואה של אברהם ובא החלם ברוב ענין כמו רוב חלומות השקר. ולהורות כי רז"ל הבינו שזה היה מראה הנבואה הביא הרב מאמר נמצא לר' חייא הגדול כשאמר ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור לגדול שבהם אמר, כי למה שימצאו ג' כתות והוא המשותף והמדמה והשכל ואחד הוא לבשר את שרה והוא החוש המשותף והוא מורגל בדברים החיצונים ושיג ענינים המוחשים, ואחד להפוך את סדום והוא המדה כי מדרכו ההנעה והחפוש בדברים הגשמיים, ואחד לרפאות את אברהם כשיהיה דבק בהשגה שכלית ולא יעבור לזולתו, כי השני כחות הראשונים הם משמשים לשכל והשכל אינו משמש לזולתו. ולזה אמר ר' חייא הגדול אל נא תעבור לגדול שבהם אמר ואם היו אלו חוץ לשכל הכח השכלי לא יעבור בהשגת השכל הפועל אף כי כל הנבואה לפי דעת הרב השפיע בא להם מהשכל וא"כ אי אפשר שיראה הנביא שלשה שכלים נבדלים אף כי ישיגם חוץ לשכל שלו יחוייב שיהיה זאת על השגה שכלית ויצדק אל נא תעבור מעל עבדך כי זהו הרצון בדבקות שלא. יעבור השכל לזולתו, הנה יתבאר כי אף שבאלוני ממרא ראה אברהם את השם ושלשה אנשים כי זה היה במראה הנבואה כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו התחיל לבאר איך היתה צורת ההראות, ובזה יסולק ספק גדול והוא למה נראה השם יתעלה לאברהם ולא אמר לו שום דבר עד שהוצרך רבי חייא לומר שהיה זה לבקר את החולה, אבל באמת הוא כי וירא אליו ה' הוא ענין כולל ואחר כך פירש איך היה, וכן הענין באומרו ויאבק איש עצו שהיה במראה הנבואה אחר שהתבאר באמיון שהוא מלאך כי אמר בסוף כי ראיתי אלקים פנים וכו' והמלאך נקרא אלקים אף כי אמרו שלחני כי עלה השחר וגו' מורה על שהיה מלאך, א"כ היה במראה הנבואה בענין אברהם באלוני ממרא כי הקדים ספור וירא אליו ה' וא"כ התחיל לבאר איך היה.

ספר הזכרון להריטב"א. ואומר אני, כי הקבלה האמיתית אשר לרבינו ז"ל בזה ובעניני הנביאים ובמראותיהם, שהם באמת דברי אליהם חיים, גרם לו להרחיק בזה דברי המורה. אך הרב ההוא, שנראה, שלא חרש בעגלתו, אין דרכו רחוק לו לפי שיטתו. וגם מאמרו

בזה כי הפרשה כלל ופרט לא הרב ז"ל אמרו מחדש, כי גם ר' חייא הגדול אמרו. ואם לא ראה אברהם השם יתברך ראה מלאכיו, ומאחר שכלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ולשון המורה כך הוא מבואר, וזהו לשונו: ופעמים יראה הנביא איש אשר ידבר עמו, ואחר כך יתבאר לו, שזה המדבר עמו מלאך, ובכמו זה המין מן הנבואה יזכור שהוא יראה איש יעשה או יאמר, ואחר כך ידע שהוא מלאך, ולזה העקר הגדול נטה אחד מן החכמים והוא ר' חייא הגדול. ובתלותו העניין באחד מן החכמים, הורה הענין כמנהגו. ובאנשים האלה שראה כבר גלה דעתו בזה הרב בחלק השני פ"ו, שהביא מאמר החכמים ז"ל, שאמרו: אברהם שהיה כחו גדול, נדמו לו כדמות אנשים, לוט, שהיה כחו רע, נדמו לו כדמות מלאכים. גם בחלק הראשון פס"א: וכבר נאמר למלאך אדני אל נא תעבור מעל עבדך. ומעתה לא ישאר ספק בסעת המורה מה ראה אברהם. ולשון נדמו לו מסייע קצת לפי דרכו. ומה שאמר רבינו ז"ל, כי לא ימצא ככה בכל הנבואה, הנה הרב מצא כיוצא בו, לפי שטתו, ביעקב, ובבלעם, וגם ביהושע, שכל אלו המאמרים דרך אחד להם לפי דעתו, כמו שכתוב בפרקי הנבואה פרק מ"ב. ותשובת רבי' מהלישה, והעוגות, ובן הבקר, ושחוק שרה, שאלו יהיה כדברי המורה אין זה חדש נבואות, שרב הנבואות במשלים ובמשליהם יביאו דברים ללא ענין, משכים לפי המשל לא לפי הנמשל. ודבר המנורה וכל הדבק אליה מראות זכריה כך הוא לדעת המורה ז"ל, שעל הכל פרש לו המלאך וה דבר ה' אל זרובבל לאמר לא בחיל ולא בכח. וכן כתב המורה, פמ"ג בחלק השני, שהכונה בכל המשל ההוא מה שפרש לו המלאך. יאם רבינו ז"ל ואחרים עמו מצאו לחלק המשל ענינים, תבא גליהם ברכה, אך דעת המורה ז"ל ושטתו כך היא סלולה בעיניו. ים בתחלת נבואת הושע קח לך אשת זנונים, וילך ויקח, ולדת ובנים, וקורתם פלוני ופלוני, לדעת המורה ז"ל, גם לדעת חכמים ורים, ומקצתם ר' אברהם בן עזרא דברים שלא היה בהם ממש, אלא ושלם כמו שבאר הר"ם במז"ל פמ"ו בחלק השני. גם יש דברים לחכמים ז"ל נוטים לזה בפרשה ההיא, וכהנה רבות בשאר הנביאים, לדעת הרב ז"ל, לפי דרכו בענין הנבואה, שאין לאדם לתמוה על פרטים באים בנבואות ללא דבר, מאחר שדעתו ז"ל, שיש לכח המדמה מבוא גדול בנבואת שאר

הנביאים חוץ ממרע"ה, כי כל הפרטים ההם מפעל כח המדמה הם, דוק ותשכח.

(33) אברבנאל על מו"נ. ראה בסוף.

(34) המספיק לעובדי ה' פרק הנדיבות. ופסוקי התורה בעניין זה רבים ומפורשים. ונדיבותו ע"י השפעתו היא במה שאמרה התורה (שם י"ד י"ד) "וירק את חניכיו ילידי ביתו" וכו'. ולוט הלך בעקבותיו כפי שמסתבר מאותו חזיון שבו גונן לוט על אורחיו ואף הציע את בנותיו חלף שלומם. וזוהי גולת הכותרת של הנדיבות וגודל הנפש שלמד מאת אברהם מורו ורבו. ושהיה (אברהם) ותרן בממוגו, זאת (נמצאנו למדים) מאמירתו אל המלאכים שנגלו אליו (שם י"ח ד', ה') "יקח נא מעט" וכו', "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו". ונימק הזמנתו זו באמרו (שם שם ו') "כי על כן עברתם על עבדכם", מלמד שכך היה מנהגו עם כל מי שעבר על פניו. ומתוך הסיפור מתחוויר שלא אמר די בהכנת פת לחם אלא בחר לעשייתה קמח מובחר, "קמח סולת" והרבה בשיעורו כדי שלוש סאין אף כי רק שלושה היו אורחיו באותו חזיון. ומלבד הלחם שהזכיר הביא חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה, ועל כגון דא אמרו חז"ל (ב"מ פ"ז). "צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה". ועל מידת הנדיבות הוסיף ע"ה את הנימוס המושלם כמו שנאמר (י"ח ח') "והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו".

(36) סוטה מו עמוד ב. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כָּל שְׂאִינֹה מְלֵנָה וּמִתְלֵנָה — כְּאִילוּ שׁוֹפֵף דָּמִים, שְׂאִילְמָל לִיוֵּהוּ אֲנָשִׁי יְרִיחוֹ לְאֶלְיָשָׁע לֹא גִירָה דּוֹבִים לְתִינוּקוֹת, שְׂנָאָמַר: "נִיעֵל מִשָּׁם בֵּית אֵל וְהוּא עָלָה בְּדֶרֶךְ וְנִעְרִים קִטְנִים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַסְּסוּ בּוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עָלָה קִרְס עָלָה קִרְס".

(37) פירוש המשניות להרמב"ם ריש מסכת פאה. וגמילות חסדים. הוא שם נופל על שני ענינים מן המצות האחד שיעזור האדם לישראל בממונו כגון צדקה ופדיון שבויים והשני שיעזור אותם בגופו כגון ניחום אבלים וללות את המתים ולבוא לחופת חתנים ודומה לזה ומה שאמר בכאן גמ"ח אין לה שיעור רוצה לומר לעזור האדם בגופו אך שיעזור אותו בממונו יש לו שיעור והוא חמישית ממונו ולא יתחייב לתת יותר מחמישית ממונו לבד אם עשה כן במדת חסידות ואמרו (כתובות דף ג.)

נמנו באושר להיות אדם מפריש חומש נכסיו למצוה וביאור זאת ההלכה אצלי מה שאומר והוא כשהאדם יראה שבויים שהוא חייב לפדותם כאשר צוה הקב"ה או רעבים או ערומים שהוא חייב להשביעם ולכסות מערומיהם כמו שאמר די מחסורו אשר יחסר לו (דברים ט"ו:ח') ופירושו למלאות חסרונם כשיהיה מה שיחסר להם או מה שיצטרכו לפדיונם פחות מחמישית ממונו או כפי חמישיתו אבל אם יצטרך לתת להם יותר מן החומש יתן חמישית בלבד ויסתלק מלתת עוד ולא יהיה עון עליו בהמנעו להשלים כל מה שצריך להם לפי שצרכם יותר מן החומש אבל אם לא נזדמן לו דבר מאשר זכרנו יוציא החומש מן הריוח ולא מן הקרן ויתנהו בצרכי מצות: וענין מה שאמר אוכל פירותיהן והקרן קיימת לו מה שאומר לך כי המצות כולן נחלקין בתחלה על שני חלקים החלק האחד במצות המיוחדות לאדם כנפשו במה שיש בינו ובין הקדוש ברוך הוא כגון ציצית ותפילין ושבת ועכו"ם והחלק השני במצות התלויות בתועלת בני אדם קצתם עם קצתם כגון אזהרה על הגניבה והאונאה והאיבה והנטירה וכגון הצווי באהבת איש את חבירו ושלא יסית אדם להזיק לחבירו ואל יעמוד על דם רעהו וכבוד אבות והחכמים שהם אבות והכל כשיעשה האדם המצות המיוחדות לנפשו מה שיש בינו ובין בוראו תחשב לו לצדקה ויגמלוהו הקב"ה עליה לעוה"ב כמו שנבאר בפ' חלק וכשיעשה האדם המצות התלויות בתועלת בני אדם זה עם זה כמו כן תחשב לו לצדקה לעוה"ב לפי שעשה המצות וימצא טובה בעוה"ז בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם כי כשינהג מנהג הזה ינהגו אחרים כמנהגו יקבל כמו כן שכר מהענין ההוא וכל המצות שבין אדם לחבירו נכנסות בגמ"ח ושים לבך עליהם כי כן תמצאם שהרי הלל הזקן (שבת פ"ב דף לא.) כשאמר לו הנכרי למדני תורה על רגל אחד אמר לו דעלך ביש לחברך לא תעביד וכשתחקור על הענין הזה תמצא ת"ת שקול כנגד הכל כי בת"ת יזכה האדם לכל זה כמו שבארנו בתחלת דברינו שהתלמוד מביא לידי מעשה:

ר"ש. וא"ת וליתני ביקור חולים דאיןלה שיעור ... וי"ל דהוי בכלל גמ"ח דאיירי במגילות חסדים דגופו כדאמר' בירושלמי הדא דתימא בגופו אבל בממונו יש לו שיעור.

(38) נמוקי מהרא"י. ולסערה בכל צרכיהם. הקדוש ועל גמ"ח לחתנים מנין אנו למדים מהקב"ה שהוא

בעצמו גמל חסדים לאדם ולעזרו הפי' ולעזרו הספיק לו כל צרכי נשואין כלשון רבינו ולהעדם וע' מש"כ רבינו בהל' זכייה ומתנה ריש פ"ז בנידון השושבינות שהיו שולחין להחתן בעת החתונה לעזרו על צרכי הנשואין עי"ש.

(39 סמ"ג שם) אבל בממונו יש שיעור שהרי אמרו חכמים [בכתובות ד"נ ובערכין דף כ"ח] המבזבז אל יבזבז יותר מחומש [במיימוני דלעיל פ"ד] הלוייה הוא החוק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה מאכיל עוברי דרכי' ומשקה אותם ומלוה אותם

(40 מדרש תהלים לו) לדוד אל תתחר במרעים. זה שאמר הכתוב (משלי כג יז) אל יקנא לבך בחטאים. ובמה תקנא (שם) ביראת ה' כל היום. אל תקנא בנרן של רשעים. ראה כמה שמן יש בו רביעית או שמינית (אין לו אחרית) השמן שלם והנר מתכבה. וכן הוא אומר (שם) כד כ) לא תהיה אחרית לרע. ואומר (שם) נר רשעים ידעך. הלכה האורה שלו. לכך דוד אומר אל תתחר במרעים. קנא בנר שאינו נדעך לעולם ואין הנר שלו פוסקת. שנאמר (שם ו כג) כי נר מצוה ותורה אור. לכך אל יקנא לבך. אמר הקב"ה קנא לי שאילולי הקנאה אין העולם מתקיים. לפי שאין אדם נושא אשה ובונה בית שאלמלא הקנאה שקינא אברהם להקב"ה לא היה קונה שמים וארץ. ואימתי קינא. כשאמר למלכי צדק כיצד יצאתם מן התיבה. אמר לו בצדקה שהיינו עושים. אמר לו וכי מה צדקה היה לכם לעשות וכי עניים היו שם והלא לא היה אלא נח ובניו ועל מי הייתם עושים צדקה. אמר לו על החיה והבהמה והעוף. לא היינו ישנים כל הלילה אלא היינו נותנין לפני זה ולפני זה. פעם אחת איחרנו את עצמנו ויצא אבי משובר. אותה שעה אמר אברהם מה אלו אלולא שעשו צדקה עם בהמה חיה ועוף לא היו יוצאין משם ובשביל שאיחר עצמו כמעט קיבל שכרו ונשבר. אני אם אעשה עם בני אדם שהם בדמות וצלם של המלאכים על אחת כמה וכמה שאנצל מן הפגעים. מיד (בראשית כא לג) ויטע אש"ל. אכילה שתיה לוייה. וכן שלמה אמר (קהלת ד ד) וראיתי את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מרעהו. לכך אל יקנא לבך בחטאים:

שם קי. לדוד מזמור נאם ה' לאדוני שב לימיני. זה שאמר הכתוב (ישעיה מא ב) מי העיר ממזרח צדק. ישנים היו

אומות העכו"ם מלבא תחת כנפי השכינה ומי העירן לבוא לחסות תחת כנפי השכינה אברהם שנאמר מי העיר ממזרח. ואל תאמר לזה בלבד אלא אף הצדקה היתה ישינה והעירה אברהם. וכיצד עשה אברהם עשה לו פונדק ופתח לו פתחים לכל רוח והיה מקבל העוברים והשבים שנאמר (בראשית כא לג) ויטע אשל בבאר שבע. א"ר עזריה מהו אש"ל אכילה שתייה לוייה. הוי צדק יקראהו לרגלו. דבר אחר צדיקו של עולם מלוה אותו ואימתי כשבא לעשות מלחמה עם אמרפל וחביריו שנאמר (ישעיה מא ב) יתן כעפר חרבו. מהו כעפר רבי יהודה ורבי נחמיה. רבי יהודה אומר אברהם היה נוטל עפר וזורק עליהם והיה נעשית חרבות ונוטל קש וזורק ונעשה קשת וחצים. אמר לו רבי נחמיה אם כן עקרת את המקרא אין כתיב עפר וקש. אלא (שם) כעפר כקש. מהו כקש שהיה זורק אמרפל חרבות ונעשים כעפר זרק חצים ונעשים כקש. (שם ג) ירדפם וגו'. מהו אורח ברגליו לא יבוא כשבא לרדוף אחריהם נקפצה לו הארץ לפניו. ויש אומרים שלשה מלין היתה פסיעתו של אברהם ויש אומרים שנים אבל כשבא לא קפצה לפניו הארץ. הוי אורח ברגליו לא יבוא. רבי יהודה הכהן בר אבין בשם רבי ביבי תינוק הולך בביתו רגליו מתלכלכות בעפר אפילו כן לא נתלכלכו רגליו של אברהם. הוי אורח ברגליו לא יבוא. אמר ר' אלעזר בן פדת בשם רבי יוסי בן זימרא מהו ארץ ברגליו כיון שהרג אברהם כל אותן האוכלוסין נקפו לבו ואמר אי אפשר שלא היה בהם צדיק. אמר לו הקב"ה אברהם לא יבוא ברגליו לכלוך עוון זה אורח ברגליו. ומי עשה כל המלחמות איפשר בשמנה עשר ושלוש מאות נלחם כנגד כולם. אמר רבי יוחנן בנו של רבי יוסי והלא לא היה עמו אלא עבדו אליעזר שכן עולה חשבוננו. ומי עשה כל המלחמות הקב"ה שאמר לו שב לימיני. שב ואני עושה לך מלחמה. ואף על פי שאינה כתובה כאן פירשה דוד שנאמר נאם ה' לאדוני שב לימיני. וכן הוא אומר למשיח (ישעיה טז ה) והוכן בחסד כסא וישב עליו באמת. אמר הקב"ה הוא יושב ואני אעשה מלחמה לכך וישב עליו באמת. ומה עלינו לעשות לקרות ולשנות בתורה שנקראת אמת (משלי כג כג) אמת קנה ואל תמכור. הוי וישב עליו באמת:

ת"י. ונציב אברהם פחדם בקאר שבע ואתקן בגויה מאכל ומשקה ולתחומיא נהו אכלין ושתין נהו בעין

למפן ליה טימי די אָפּלו וּשְׁתוּ וְלֹא צָבִי לְמַסְבֵּלָה מְנָהוֹן
נִהְיָה אָמֵר לְהוֹן אָבוּנוֹן אֲבָרְהָם מִן מַה דָּאָמֵר נִהְיָה עֲלֵמָא
בְּמִימְרֵיהּ צִלּוֹן קָדָם אָבוּכוֹן דְּבִשְׁמִיא דְּמִן דִּידֵיהּ אֲכַלְתוֹן
וּשְׁתִּיתְהוֹן וְלֹא הָיוּ זַעֲזָנוּ מִן אֲתֵרִיהוֹן עַד זְמַן דִּהְיָה מְגִייר
נִתְהוֹן וּמְלִיף נִתְהוֹן אוֹרְחָא דְעֲלֵמָא נְאוּדִי וְצִלִי תָמָן
אֲבָרְהָם בְּשֵׁם מִימְרָא דִּי אֱלֹהָא דְעֲלֵמָא:

תיב"ע. וּנְצִיב פְּרָדָסָא בְּבִרָא דְשִׁבְעָה חוּרְפָן וְאַתְקִין בְּגוּיָה
מִיכָלָא וּמִשְׁקִינָא לְעִבּוּרִיָא וְלִתְאוּבָנָא נִהְיָה מְכִרִיז עֲלִיהוֹן
תָּמָן אוּדוּ וְהִמִּינוּ בְּשֵׁם מִימְרָא דִּי אֱלֹהָא עֲלֵמָא

פרש"י כתובות ח עמוד ב ד"ה בבריתו של אברהם -
שגמל חסדים דכתיב (בראשית כ"א:ל"ג) ויטע אשל ר"ת
אכילה שתיה לוייה:

סוטה י עמוד א. "ויטע אָשֶׁל בְּבִאָר שְׁבַע", אָמֵר רִישׁ
לְקִישׁ: מְלִמֵּד שְׁעֵשֶׁה פְּרָדָס, וְנִטְע בּוֹ כָּל מִינֵי מְגִדִּים. רַבִּי
יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה, חֵד אָמֵר: פְּרָדָס, וְחֵד אָמֵר: פּוֹנְדָק.
בְּשִׁלְמָא לְמֵאן דָּאָמֵר פְּרָדָס, הִיָּינוּ דְּכָתִיב "ויטע". אֱלָא
לְמֵאן דָּאָמֵר פּוֹנְדָק, מֵאִי "ויטע"? כְּדָכָתִיב: "ויטע אָהְלִי
אֶפְסָדוּ וְגו'".

שה"ג לקוטי שיחות חלק טז עמוד 501. אש"ל: ר"ת
שבתפרש בדא"ח בכ"מ: אכילה שתי' לוי'. והוא ע"פ
מדרש תהלים קי. וראה ג"כ רש"י כתובות ח, ב. - אבל
בבחי' ובכד הקמח מערכת אורחים בשם מדרש תהלים
הביא: אכילה שכיבה לוי'. ובמדרש תהלים לו יש
גורסים: אכילה שתיי לינה. - ולכאורה כ"מ קצת
בפרש"י סוטה שכתב: פונדק ללון. וא"כ צ"ל בסוף דברי
רש"י שם לינה במקום לוי'.

(42) סוטה מו עמוד ב. "וְאָמְרוּ יָדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם
הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ", וְכִי עַל לִבְנוּ עָלְתָה שְׁבִית דִּין
שׁוֹפְכִין דָּמִים?! אֱלָא: לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא
מִזְנוּת, וְלֹא רָאִינוּהוּ וְהִנֵּחְנוּהוּ בְּלֹא לִנְיָה. תַּנְיָא, הֵיכָה רַבִּי
מֵאִיר אוֹמֵר: כּוֹפִין לִלְנִיָה, שֶׁשֶּׁכֶר הַלְנִיָה אֵין לָהּ שִׁיעוּר,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְאוּ הַשְּׁמֵרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ
הֲרָאנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר וְעֵשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד", וְכָתִיב:
"וַיִּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר", וְמָה חֶסֶד עָשׂוּ עִמּוֹ — שֶׁכָּל
אוֹתָהּ הָעִיר הִרְגוּ לָפִי חֶרֶב, וְאוֹתוֹ הָאִישׁ וּמִשְׁפָּחָתוֹ
שָׁלְחוּ.

(43) מגדל עוז. ולוויין יותר מהכנסתן כו' עד יש לו

שכר הרבה. בכמה מקומות ארז"ל כל שאינו מלוה
כאילו שופך דמים ומתוך העונש תלמוד השכר וגדולה
שאמרו למדוה במדרש פרשת וירא אליו דאילו בהכנסת
אורחין הוצרך לומר אל נא תעבור כו' ואילו בלוייה כתיב
המכסה אני מאברהם ונתעכב לו שכינה עד בואו וגמר
תפלתו:

(44) אתוון דאורייתא כלל כג. ושינויא בתרא דכדבעי
ליה למיעבד לא עבד הוא לפי הלשון השני דמלח ממון
חסר דלהך לישנא א"צ מעשה האדם כלל ורק כל שנחסר
ממונו ונתפרנס העני מן החסרון ממשיך תברכה לשאר
הנכסים ואפי' נפלה סלע וכו'. דכיון דא"צ מעשה האדם
כלל ע"כ כוונתו לא מענה ולא מורדת ואפי' כוונה אחרת
אינה מפסדת וכו"ל.

לקוטי שיחות חלק יט עמוד 202. וואס דאס איז דוקא
ביי מצות שבין אדם לחבירו וויבאלד אז חבירו האט
דערפון א טובה בעוה"ז, קריגט ער אויך זיין שכר
פירותיהן בעולם הזה ביי שילוח הקן אבער (וויבאלד אז
ענינה של המצוה איז ניט די טובה דורך דער פעולה, נאר
די עצם הפעולה) ... איז דער למען ייטב לך והאככת
ימים לעוה"ב.

(45) רמב"ם ס"ה איסורי מזבח. וּמֵאַחַר שֶׁכָּלֵן כְּשֶׁרִין
לְמִנְחֹת לָמָּה נִמְנָו. כְּדִי לִידַע יָפָה שְׂאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ
וְהַשְׁנָה וְהַפְחֹת שֶׁהָרוּצָה לִנְפוֹת עֲצָמוֹ יִכְף יִצְרוּ הָרַע
וְיִרְחִיב יָדוֹ וַיִּבְיֵא קֶרְבָּנוֹ מִן הַיָּפָה הַמְּשֻׁבָּח בְּיוֹמֵר שְׂבָאוֹתוֹ
הַמִּין שֶׁיִּבְיֵא מִמֶּנּוּ. הָרִי נֶאֱמַר בַּתוֹרָה (בראשית ד-ד) "וְהִקְבֵּל
הַבִּיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנֹו וּמִתְּלִבְתָּן וַיִּשַׁע ה' אֶל הַקֵּל
וְאֶל מִנְחָתוֹ". וְהוּא הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵל הַטּוֹב
שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב. אִם בָּנָה בֵּית תְּפִלָּה יִהְיֶה נָאֶה
מִבֵּית יִשְׁיָכָתוֹ. הָאֱכִיל רָעַב יֵאָכִיל מִן הַטּוֹב וְהַמְתּוֹק
שֶׁבִשְׁלָחֵנוּ. כֶּסֶה עָרֹם יִכְסֶּה מִן הַיָּפָה שֶׁבִּכְסוּתוֹ. הַקִּדִּישׁ
דְּבָר יִקְדִּישׁ מִן הַיָּפָה שֶׁבִּנְכֻסָּיו וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא ג-טז)
"כָּל חֵלֶב לֵה" וְגו'.

(46) תצא כד, יט. כִּי תִקְצֹר קִצְיָרְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשִׁכַּחְתָּ עֹמֶר
בְּשָׂדֶךָ לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לִיתוֹם וְלֵאלֶמְנָה יִהְיֶה לְמַעַן
יִבְרַכְכָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: {ס}

ספרי. אמר רבי אלעזר בן עזריה מנין למאבד סלע מתוך
ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה מעלה עליו הכתוב
כאילו זכה תלמוד לומר לגר ליתום ולאלמנה יהיה, והלא

דברים קל וחומר אם מי שלא נתכוון לזכות וזכה מעלה עליו הכתוב כאילו זכה המתכוון לזכות וזכה על אחת כמה וכמה סליק פיסקא.

רש"י ד"ה למען יברכך. ואע"פ שפאת לידו שלא במתכונן, ק"ן לעושה במתכונן. אמר מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה — הרי הוא מתברר עליה (ספרי):

פרש"י ויקרא ה, יז. רבי אלעזר בן עזריה אומר, כי תקצר קצירה בשדה ושכחת עמר בשדה הרי הוא אומר למען יברכה וגו' (דברים כ"ד) — קבע הכתוב ברכה למי שפאת על ידו מצוה בלא ידע — אמר מעתה, היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומצאה העני ונתפרנס בה, הרי הקב"ה קובע לו ברכה (ספרא):

אתוון דאורייתא שם. ואפי' נפלה סלע ממנו ומצאה עני ונתפרנס בה שלא הית' שם לא מעשהו ולא ידיעתו כלל עכ"ז כיון שנחסר ממנו ונתפרנס העני מן הממון אזי יש המשכת הברכה.

47) נתיבת עולם נתיב הגמ"ח פ"ב ובפרק לולב וערבה (סוכה מ"ט ע"ב) תנו רבנן בג' דברים גדולה גמילות חסדים מן הצדקה שהצדקה בממונו גמילות חסדים בין בממונו ובין בגופו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים ובין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים ובין למתים. ביאור דבר זה ההפרש שיש בין גמילות חסדים ובין צדקה, כי גמילות חסדים הוא מצד הנותן שהוא עושה טוב בין שמבקש המקבל ובין שאין מבקש, אבל הצדקה הפך זה, כי מפני שהמקבל צריך לכך נותן לו מפני דחקו, ודבר זה מצד המקבל ואף שאינו מבקש הרי כאלו מבקש שידוע דוחקו וצריך לקבל. ולפיכך בג' דברים גדולה גמילות חסדים כי ג"ח אפשר אף בגופו והנה הוא איש טוב, אבל הצדקה הוא מקבל מאחר מה שצריך ולא שייך שמקבל גופו ולכך הצדקה דווקא בממונו. ועוד צדקה לעניים דוקא, שהמקבל הוא עני וצריך לקבל ואילו העשיר א"צ לקבל דבר כלל ולפיכך צדקה לעניים דווקא, אבל החסד שהוא מצד שהוא איש טוב משפיע לאחרים הן יהיה עני והן יהיה עשיר. צדקה לחיים מפני שהחי הוא מקבל ומבקש לקבל אבל המת אינו מבקש לקבל כלל, ולפיכך צדקה לחיים דוקא ואילו ג"ח בין לחיים ובין למתים. ומפני כי

גמילות חסדים הוא מצד הטוב של הפועל, ודבר זה בודאי יותר מעלה כאשר הוא איש טוב בעצמו לכך אמרו בפ' לולב וערבה (שם) אמר ר"א גדולה ג"ח מן הצדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אבל קוצר בודאי אוכל. ואמר ר"א אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה, ור"ל כי גמילות חסדים שהוא מצד הטוב של משפיע והצדקה היא מצד המקבל, ולפיכך הצדקה אינה רק ספק בלבד כי אם לא היה המקבל ראוי אין כאן צדקה, אבל גמילות חסדים שעושה מצד עצמו שהוא איש טוב משפיע לאחר ולפיכך גמילות חסדים בודאי יש שכר על זה, דסוף סוף העושה הוא איש טוב וראוי לקבל שכר אף אם המקבל אינו ראוי. וזה שנקרא הצדקה זריעה שהוא ספק אוכל ספק אינו אוכל, ואילו גמילות חסדים קרא קצירה שהקצירה היא ודאית. וזה שאמר ג"כ שאין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה, כלו' כפי מדת טובו של נותן כאשר נותן הצדקה בעין יפה שזה נקרא איש טוב ודבר זה נקרא גמילות חסד ולפי זה נחשב הצדקה לפי ג"ח שבה, אבל אם הנתנה בעצמה בצרות עין אין זה גמילות חסדים כי ג"ח מצד הטוב שבאדם ולפי מה שעינו טובה בצדקה יש על זה קבול שכר. וזה פי' אין הצדקה משתלמת אלא לפי ג"ח שבה ולכך אמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, כלומר הקצירה שהוא התשלומין הוא לפי החסד שבצדקה כפי מה שהוא איש טוב, והבן הדברים האלו:

שם פרק ד. ולפיכך אמר שעיקר הכנסת אורחים שנטע פרדס ובו כל מיני מגדים והיה מכנסי אורחים לההנות אולם בפרדס הזה שהוא טובה יתירה מאד ובוזה הוא איש טוב לגמרי כאשר הוא נותן אל האורח דבר זה ולמ"ד שעשה פונדק, סבר כי עיקר הכנסת א- אורחים כאשר עושה הכרחי להם, אע"ג שאינו טובה יתירה רק היה להם פונדק לאכול ולשתות דבר זה הוא עיקר הכנסת אורחים.

48) רמב"ם שם הלכה א. מצות עשה של דבריהם לבקר חולים. ולנחם אבלים. ולהוציא המת. ולהקניס הפלה. וללוות האורחים. ולהתעסק בכל צרכי הקבורה. לשאת על הכתף. ולילך לפניו ולספד ולחפור ולקבר. וכן לשמח הפלה וקחתו. ולסעודם בכל צרכיהם. ואילו הן גמילות חסדים שגופו שאין להם שעור. אף על פי שכל

מִצּוֹת אֱלֹהֵי מִדְבָּרֵיהֶם הָרִי הֵן בְּכָלֵל (ויקרא יט יח) "וְאֶתְּכֶם לְרַעְיָה כְּמוֹהֶ". כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֶה שְׂיַעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אַחֲרֵים. עֲשֵׂה אִתָּה אוֹתָן לְאַחִיד בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת:

סה"מ שורש ב. והנסמכים במחשבה זו מנו בכלל המצות בקור חולים ונחום אבליים וקבורת מתים בעבור הדרש הנזכר באמרו יתברך והודעת להם את הדרך ילכו בה, ואמרו את הדרך זו גמילות חסדים, ילכו זה בקור חולים בה זה קבורת מתים, ואת המעשה אלו הדינים, אשר יעשון זו לפני משורת הדין, והשבו כי כל פועל ופועל מאלו הפעולות מצוה בפני עצמה, ולא ידעו כי אלו הפעולות כלם ודומים להם נכנסות תחת מצוה אחת מכל המצות הכתובות בתורה בבאור והוא אמרו יתברך ואהבת לרעך כמוך,

רמב"ן שם. והנראה מכל זה שכל אלו גמילות חסדים ובכלל ואהבת רעך כמוך הם נכנסים וכל שנתרבה בגמילות החסד בזקן ואינה פי כבודו בכן גילו מאיזה מקום שיתרבה הכל מטה אחת היא גמול חסד עם האח.

מפרש"י הרמב"ם. וכן לשמח הכלה והחתן ולסדעם בכל צרכיהם, ואלו הן מילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור אף ע"פ שכל מצות אלון רבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה יעשו אותם לך אחרים עשה אותם לאחיד בתורה ובמצות עכ"ל.

לקוטי שיחות חלק יד עמוד 61. א"כ ע"כ שהמצוה הנלמדת מזה הוא ענין אחד גמול זדים אלא שכלול מהפרטים דקבור מתים בקר חולים היינו לא יעת הבה"ג שהן מצות מיוחדות במנין המצות. וגם לא כדעת רמב"ם עצמו שהן מצות פרטיות של דבריהם, ומדאורייתא אינם א מ"ע אחת דואהבת לרעך כמוך כ"א שהן מ"ע אחת דגמ"ח.

(50) לקוטי שיחות חלק ג עמוד 768. על פי זה איז אויך מובן דער לשון פון רמב"ם: והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה", וואָס דערמיט גיט ער צו פארשטיין פארוואס די הלכה פון בבלי איז ניט אין סתירה צו דעת דאס וואָס מיר האבן דעם כוח צו מקיים זיין די מצוות וועלכע צוליב דעם וואָס מעשה אבות סימן מ'האט אונז אָנגעזאגט מסיני, איז עס לבנים). און אין דער מצוה פון לכל ישראל איז הכנסת אורחים גרעי הכנסת אורחים: דאס וואס בנוגע סער פון קבלת

פני שכינה, קומט עס פון דער נתינת כוח פון אברהם אבינו, דורך דעם חק שחקקו" אין דער מצוה פון הכנסת אורחים מעשה אבות" אין אן אופן וואָס זאָל זיין שייך צו יעדן אידן. און דאס איז אויך דער דיוק פון לשון הרמב"ם ודרך החסד שנהג בה": אז די עבודה פון אברהם אבינו איז געווען אין קו פון חסד (וואָס מצד דעם האט ער געבעטן אפילו אויף ישמעאל'ן: לו ישמעי אל יחי' לפניך"), האָט ער דעריבער איינגעשטעלט זיין הכנסת אורחים אין אן אופן וואָס איז שייך צו אַלע אידן, אפילו צו די וואָס זיינען אין אַ זייער נידעריקער מדרגה, און דערמיט אונז ממשיך געווען אַ כוח אויפן קיום פון מצות הכנסת אורי חים, אז עס זאָל זיין גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה". און דאָס מיינט דער רמב"ם מיט זיין לשון והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה" ווען ניט די עבודה פון אברהם אבינו, וואָלטן מיר ניט געהאט דעם כוח צו מקיים זיין מצות הכנסת אורחים בגשמיות, במילא וואָלט ביי אונז ניט געווען דער ענין פון הכני סת אורחים אין אן אופן וואָס איז גדולה מהקבלת פני שכינה. נאָר אברהם אבינו דורך זיין עבודה האָט אונז געמאַכט ירש'נען, איינגעקריצט און איינגעפירט אין יעדן אידן זיין דרך החסד, וואָס איז דער אָנהויב פון אַלע מדות, און פון מדות קומט עס אַראָפּ אין פועל ממש וואס זה כל האדם.

(52) ב"מ נח עמוד ב. תָּנִי תָּנָא קָמִיָּה דְּרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כָּל הַמִּלְכִּין פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים, קָאִילוּ שׁוּפָה דָּמִים. אָמַר לֵיהּ: שְׂפִיר קָא אָמַרְתָּ, דְּתַזְנָא לֵיהּ דְּאִזִּיל סוּמָקָא וְאִמִּי חוּרָא. אָמַר לֵיהּ אֲבִי לְרַב דִּימִי: בְּמַעֲרָבָא בְּמֵאֵי זְהִירִי? אָמַר לֵיהּ: בְּאַחוּרֵי אֶפְרַיִם, דְּאָמַר רַבִּי תַנְיָנָא: הַפֵּל יוֹרְדִין לְגִיְהֵנָם, חוּץ מִשְׁלִישָׁה.

מנורת המאור פרק הצדקה. והמשובה שבצדקה היא הכנסת האורחים ושכרה גדול עד מאד. דתנן יוסי בן יוחנן אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך.

(53) מהרי"ל: כל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים ר"ל דוקא הכנסת עשירים ומכובדים, כשנאכסנו אצלו שאז יקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם. וראייה מאברהם אבינו שסבר המלאכים היו אורחים, והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בחרדל. אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא.

(53) *רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק י הלכה ת.
 פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע
 העני ממי לקח. שהרי זו מצנה לשמה. כגון לשפת
 תשאים שהיתה במקדש. שהיו הצדיקים נותנים בה
 בתשאים והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בתשאי.
 וקרוב לזה הנותן לתוך קפה של צדקה. ולא יתן אדם
 לתוך קפה של צדקה אלא אם כן יודע שהממנה נאמן
 וחסם ויודע להנהיג כשורה כרבי חנניה בן תרדיון:

שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"ז. פחות מזה הנותן צדקה לעני
 ולא ידע למי יתן ולא ידע העני ממי מקבל וקרוב לזה
 הנותן לקופה של צדקה ולא יתן אדם לקופה של צדקה
 אלא אם כן יודע שהממנה עליה נאמן ויודע לנהוג בה
 כשורה:

שה"ג. רמב"ם שם הלכה ז. שמונה מעלות יש בצדקה
 זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה
 המחזיק ביד ישראל שמה ונותן לו מתנה או הלוואה או
 עושה עמו שתפוח או מקציה לו מלאכה כדי לחזק את
 ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאל. ועל זה נאמר (ויקרא
 כה לה) "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" כלומר החזק בו
 עד שלא יפיל ויפטרך:

(55) רמב"ם שם הלכה ד. כל הנותן צדקה לעני
 בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע אפלו נתן לו
 אלה וזהבים אבד זכותו והפסידה. אלא נותן לו בסבר
 פנים יפות ובשמחה ומתאוונ עמו על צרתו שנגאמר (איוב
 ל כה) "אם לא בכיתי לקשה יום עגמה נפשי לאביון".
 ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים שנגאמר (איוב כט יג)
 "ולב אלמנה ארנון":

(56) זהר חלק א קד עמוד א. ואברהם הולך עמם
 לשלחם. למעבד לזון לניה. אמר רבי ייסא אי תימא
 דאברהם ידע דמלאכין אנן אמאי אעבד לזון לניה. אלא
 אמר רבי אלעזר אף על גב דהנה ידע (רגיל הוה למעבד
 לכלהו בני נשא דזמינין עמיה למעבד לזון לניה) (נ"א מה
 דהוה רגיל למעבד עם בני נשא עבד בהו ואלוי לזון) בגין
 דכף אצטריך ליה לבר נש למעבד לניה לאושפזין דהא
 פלא בהאי תליא, ובעוד דאיהו הנה אזיל עמהון אתגלי
 קודשא בריך הוא עליה דאברהם דכתיב ויז אברהם המכסה
 אני מאברהם אשר אני עושה. ויז הוא ובית דיניה, בגין
 דקודשא בריך הוא הנה אזיל עמהון. תא תזי פד בר נש

עבד לניה (לבר נש) להכריה איהו אמשיף (עליה)
 לשכינתא לאתחברא בהדיה ולמהד עמיה בארשא לשנא
 ליה. ובגין כך בעי ליה לבר נש ללויזי לאושפזא בגין
 דחבר ליה לשכינתא ואמשיף עליה לאתחברא בהדיה.
 בגין כך ויז אברהם המכסה אני מאברהם אשר אני עושה.

נתיבת עולם שם פרק ה. ולפיכך כאשר יוצא לדרך
 ובני אדם מלוין אותו כדרך זא הולך עליו, דנותנין אל
 צלמו כבוד שאין מניחין אותו צא בלבדו וזהו שנותנין לו
 לזיה בדרך ולכך נשאר הכבוד רך הזה ואם אין מלוים
 אותו כאלו שופכי דמים פירוש שנוטלים ממונו צלמו
 אשר האדם נברא בצלם אלקים ... הרי לך כי עיקר
 שפיכות דם הוא בשביל שמבטל צלם האלקים שיש
 לאדם ומי שאינו מלווה את האדם הרי מבטל כבוד
 הצלם.

(58) פרשתינו יח, ת. ויקח חמאה וקלב וכו' הבקל אשר
 עשה ויתן לפניהם והוא עמד עליהם תחת העץ ויאכלו:

רש"י ד"ה ויאכלו. נראו כמי שאכלו, מכאן שלא ישנה
 אדם מן המנהג (בבא מציעא שם):

ב"מ פו עמוד ב. ולמה לי תלתא? תסגי בחד. אמר רב
 חנן בר רבא: כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל. אמר
 רבי תנחום בר חנילאי: לעולם אל ישנה אדם מן המנהג,
 שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם, מלאכי השתר
 ירדו למטה ואכלו לחם. ואכלו סלקא דעתך? אלא
 אימא: נראו כמי שאכלו ושתו.

בראשית רבה פמ"ח, יד. ויקח חמאה וקלב (בראשית יח,
 ח), אמר רבי חנינא המעלה אחד מששים בקלב, והבינוני
 אחד מארבעים, והקבר אחד מעשרים. רבי יונה אמר
 המעלה אחד ממאה, בינוני אחד מששים, והקבר אחד
 מעשרים. ופת היכן היא, אפרים מקשאה תלמידו דרבי
 מאיר משום רבי מאיר אמר פירסה גדה ונטמאת העסה.
 רבנן אמרי אפלו פת הביא לפניהם, מה אם דברים שלא
 אמר הביא לפניהם, דברים שאמר להם על אחת כמה
 וכמה. (בראשית יח, ח): והוא עמד עליהם, הקא את אמר
 והוא עמד עליהם, ולהלן אמר (בראשית יח, ב): נצבים
 עליו, אלא עד שלא יצא ידיהם נצבים עליו, פיון שיצא
 ידיהם והוא עמד עליהם, אימתו מטלת עליהם, מיכאל
 מרפת, גבריאל מרפת. רבי תנחומא משום רבי אלעזר
 ורבי אבון בשם רבי מאיר, מתלא אמר, עלת לקריתא

הַלֵּךְ בְּנִימוּסָה, לְמַעַלָּה שְׁאִין אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, עֲלֶה מִשָּׁה לְמָרוֹם וְלֹא אָכַל, שְׁנָאֲמַר (דברים ט, ט): נֹאשֵׁב בְּהָר אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה לָחֵם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי, אָבֵל לְמִטָּה שָׁיֵשׁ אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם פֶּסַח הָעֵץ נִיאָכְלוּ, וְכִי אוֹכְלִין הָיוּ, אֲלֵא נִרְאִין כְּאוֹכְלִין, רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן מִסְתַּלֵּק.

(59) תוס' ב"מ שם ד"ה נראין כאוכלין ושותין - ובסדר אליהו רבה קתני לא כאותו שאומר נראין כאוכלין ושותין אלא אוכלין ושותין ממש מפני כבודו של אברהם ופליגא אדהכא:

זהר חלק א קמד עמוד א וְהָא אֲתָמַר, דְּמִשָּׁה פֶּד סְלִיק לְעִילָא, מַה פְּתִיב, (שמות לה) וַיְהִי שֵׁם עִם יְיָ אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה לָחֵם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה, בְּגִין מִנְהֵגָא, דְּלֹא לְהַשְׁנֵאָה מִהֵוָּא אֲתַר דְּאִזִּיל לְמִמֶּנּוּ, וְאִינוּן מְלָאכִין פֶּד נִחְתּוּ לְתַתָּא פְתִיב, (בראשית י"ח:ח') וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם פֶּסַח הָעֵץ נִיאָכְלוּ. וְכֵן הָכָא, הָאִי מְלָאכָא פֶּד נִחְתָּ לְתַתָּא, לֹא אֲתַאבֵּק עֲמִיה דִּינַעֲקֵב, אֲלֵא מְגוּ דְהִנֵּה אֲתַלְבֵּשׁ בְּגוּפָא בְּגוּנָא דְהָאִי עֲלֵמָא. וְעַל דָּא אֲתַאבֵּק יַעֲקֹב בְּהִידִּיה כֹּל הֵוָּא לִילָא.

שם קב עמוד א. וַיֵּאכְלוּ, סְלִקָא דְעֵתָהּ וְכִי מְלָאכִי עֲלֵאִי אֲכָלִי, אֲלֵא בְּגִין יִקְרָא דְאֲבָרָהֶם אֲתַחְזִי הָכִי. אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר וַיֵּאכְלוּ וַדַּאי, בְּגִין דְּאִינוּן (קד א) אִשָּׁא דְאָכִיל אִשָּׁא וְלֹא אֲתַחְזִי, וְכֹל מַה דִּיחָב לִזְנוֹן אֲבָרָהֶם אֲכָלִי בְּגִין דְּמִסְטָרָא דְאֲבָרָהֶם אֲכָלִי לְעִילָא (דאכלי מההוא סטרא דלעילא).

סה"מ תרס"ג עמוד ג. וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֵּאכְלוּ. וְצ"ל מַה"ע עֲמִידַת אֲבָרָהֶם כֹּאֵן דְּבַעַת אֲכִילַת הַמְּלָאכִים הִיא צ"ל וְהוּא עוֹמֵד עֲלֵיהֶם וְאִזְדוּקָא וַיֵּאכְלוּ. וְהִנֵּה עַל וַיֵּאכְלוּ פֶּרֶשׁ"י נִרְאָה כְּמוֹ שֶׁאֲכָלוּ, וְכ"ה בַּמִּדְרָגָה בְּמִקְוֵמוֹ דַּאי שֵׁם אֲזַלְתָּ לְקִרְתָּא עֲבָדִית כְּנֻמְסָאָה מִשָּׁה כְּשַׁעֲלָה לְמָרוֹם לֹא אָכַל וּמְלָאכִים כְּשִׁירְדוּ לְמִטָּה אֲכָלוּ וּמִסִּיִּים וְכִי הָיוּ אוֹכְלִים אֲלֵא נִרְאִים כְּאוֹכְלִים רֹאשׁוֹן מִסְתַּלֵּק, אֲמַנְם בּוֹהֵר פ' תּוֹלְדוֹת דְּקַמ"ד ע"א אִי ג"כ עֲנִין הַנ"ל דְּאֲזַלְתָּ לְקִרְתָּא כו' וַאֲיִנוּ מִסִּיִּים שֶׁהִיא נִרְאָה כְּאוֹכְלִים, וְהַמְשַׁמְעוֹת שֶׁם שֶׁהִיוּ אוֹכְלִים מִמֶּשׁ דְּמַדְמָה זֶה לְהַמְלִיךְ שֶׁהִיא מִתְאַבֵּק עִם יַעֲקֹב שֶׁהִיא בְּגוּף גִּשְׁמִי וְלֹא בְּגוּף אוֹרִי כ"א בְּגוּף מַד' יְסוּדוֹת וְע"ז מְבִיא מַה שֶׁאֲכָלוּ הַמְּלָאכִים אֲצֵל אֲבָרָהֶם מִשְׁמַע שֶׁהִיא אֲכִילָה מִמֶּשׁ, וּבּוֹהֵר כֹּאֵן ע"פ וְהוּא עוֹמֵד כו' וַיֵּאכְלוּ מִפֶּרֶשׁ

תחלה דאתחזי כאלו אכלו ואח"כ אומר אמר ר' אלעזר ויאכלו ודאי כו' וכל מה דיהיב לון אברהם הוי אכלי בגין דהוה אכלי מההוא סטרא דלעילא. וצ"ל מה"ע אכילה זו שאכלו המלאכים אצל אברהם..

רד"ל לב"ר. (כח) **נראין כאוכלין.** בתוס' ב"מ שם הביאו בשם תדא"ר (פי"ב) שלכבודו של אברהם אכלו. וכ"מ בקה"ר פ"ג פי"ג (אבל בלוט דכתיב ומצות אפה ויאכלו. וודאי מתפרש נראין כאוכלין) ועיין ויק"ר פל"ד:

(61) שמות רבה פמ"ז, ה. וַיְהִי שֵׁם עִם ה', וְכִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְהִיּוֹת אֲרֻבָּעִים יוֹם בְּלֹא מֵאָכַל וּבְלֹא מִשְׁתֵּה, רַבִּי תַנְחוּמָא בְּשֵׁם רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן רַבִּי אֲבִין בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, הַמְּשַׁל אֹמֵר אֲזַלְתָּ לְקִרְתָּא הַלֵּךְ בְּנִימוּסָה, לְמַעַלָּה שְׁאִין אֲכִילָה וְשִׁתְיָה עֲלֶה מִשָּׁה וְנִדְמָה לָחֵם, לְמִטָּה שָׁיֵשׁ אֲכִילָה וְשִׁתְיָה יִרְדּוּ מְלָאכִי הַשָּׁרֵת וַיֵּאכְלוּ וְשָׁתוּ, שְׁנָאֲמַר (בראשית יח, ח): וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם פֶּסַח הָעֵץ נִיאָכְלוּ, אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן נִרְאִין כְּאוֹכְלִין, רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן מִסְתַּלֵּק. דְּבָר אַחֵר, וַיְהִי שֵׁם עִם ה', מַעֲשֵׂה בְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִנֵּה עוֹלָה מִטְּבֵרְיָא לְצִפּוּרִי, הִנֵּה רַבִּי חֵיָא תַלְמִידוֹ אֲצִילוֹ, וְהִנֵּה רַבִּי יוֹחָנָן רוֹאֶה כֶּרֶם, אֲמַר לְרַבִּי חֵיָא, אֵין אֲתָה רוֹאֶה כֶּרֶם זֶה שֶׁהִנֵּה שְׁלִי וּמִכְרָתִי אוֹתוֹ בְּכֶךְ וְכָד, אוֹתָהּ שְׁעָה בְּכָה רַבִּי חֵיָא בְּרַב אֲבָא וְאֵמַר לוֹ, לֹא הִנַּחְתָּ לְעַת זְכוּתָהּ כְּלוּם, אֲמַר לוֹ וְכִי קֵלָה הִיא בְּעֵינַיִךְ שְׁמִכְרָתִי דְּבָר שְׁנִבְרָא בְּשִׁשָּׁה יָמִים, וְקִנִּיתִי דְּבָר שְׁנִמְנוּ לְאֲרֻבָּעִים יוֹם, עוֹלָם כְּלוֹ וּמְלוֹאוֹ נִבְרָא בְּשִׁשָּׁה יָמִים, אָבֵל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְאֲרֻבָּעִים יוֹם. לָחֵם לֹא אָכַל, אָבֵל מִלְחָמָה שָׁל תּוֹרָה אָכַל, וּמַיִם לֹא שָׁתָה, אָבֵל מִיִּמְיָה שָׁל תּוֹרָה שָׁתָה, וְהִנֵּה לְמַד תּוֹרָה בְּיוֹם, וּפּוֹשֵׁט אוֹתָהּ בִּינוֹ לְבִין עֲצָמוֹ בְּלִילָה, וְלָמָּה הִנֵּה עוֹשֶׂה כֶּךָ, אֲלֵא לְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ יֹגְעִים בַּתּוֹרָה בְּיוֹם וּבְלִילָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ הִנֵּה אֹמֵר לְתַלְמִידָיו בּוֹאוּ וְלַמְדוּ תּוֹרָה דְּשִׁחְרִין וְדִקְרִין בְּלִילָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן הִנֵּה אֹמֵר לְתַלְמִידָיו בּוֹאוּ וְלַמְדוּ תּוֹרָה דְּאִימְטִין. אֲלֵא אֵף עַל פִּי כֹן מוֹדָה הִנֵּה רַבִּי יוֹחָנָן שְׁאִין רָנָה שָׁל תּוֹרָה אֲלֵא בְּלִילָה, שְׁנָאֲמַר (איכה ב, יט): קוֹמִי רִנֵּי בְלִילָה, וְכֵן הוּא אֹמֵר (משלי לא, טו): וְתַקֵּם בְּעוֹד לִילָה. רַבִּינֵין אֲמָרִי בְּיוֹם וּבְלִילָה, שְׁנָאֲמַר: וַיְהִי שֵׁם עִם ה' אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה, לְכָד הִתְקִינוּ חֲכָמִים שֶׁהִיוּ הַמְּשִׁנִּין יוֹשְׁבֵין בְּבִקְרָא וּבְעֶרְבָא, לְקַיֵּם מַה שְׁנָאֲמַר (יהושע א, ח): לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְגו'. דְּבָר אַחֵר, וַיְהִי שֵׁם

עם ה', להם לא אכל ומים לא שתה בעולם הזה, אבל לעולם הבא הוא אוכל מלחמה של תורה והוא שותה מימיה, לפיכך להם לא אכל, אלא מאין היה אוכל, מזיו השכינה היה נזון, ואל תתמה הסיוות שנושאות את הכסא מזיו השכינה הן נזונות.

(62) ויקרא רבה פל"ד, ת. רבי סימון בשם רבי אלעזר אומר בה ארבע שיטין, מי הוא שעשה חסד עם מי שלא היה צריכין, אברהם עם מלאכי השרת, קתיב (בראשית יח, ח): והוא עמד עליהם פסח העץ ויאכלו, וכי אוכלין היו, אמר רבי יודן גראין באוכלין ושותין וראשון ראשון מסתלק, ומה פרע הקדוש ברוך הוא לבניו, המן יורד להם, והבאר עולה להם, והשלו מצוי להם, וענני כבוד מקיפין אותם, ועמוד הענן נוסע לפניהם. והרי דברים קל וחמר, ומה אם מי שעשה חסד עם מי שאינו צריך לחסד פרע הקדוש ברוך הוא לבניו, מי שעשה חסד עם מי שצריך, על אחת כמה וכמה. רבי סימון בשם רבי אלעזר אמר בה שיטה חרי, מי הן שלא עשו חסד עם מי שלא היה צריכין לחסד, עמוני ומואבי עם ישראל, דקתיב (דברים כג, ה): על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, וכי צריכין היו להם ישראל, והלוא כל אותם ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היה המן יורד להם והבאר עולה והשלו מצוי להם וענני כבוד מקיפין אותם ועמוד ענן נוסע לפניהם. אלא דרך ארץ הוא הבא מן הדרך מקדימין להם במאכל ובמשקה, מה פרע להם הקדוש ברוך הוא מתוך כך (דברים כג, ד): לא יבא עמוני ומואבי, והרי דברים קל וחמר ומה אם מי שלא עשו חסד עם מי שאינו עושה חסד עם מי שצריך חסד על אחת כמה וכמה. רבי סימון בשם רבי אלעזר אומר בה שיטה חרי, מי הוא שעשה חסד עם מי שחייב לו, יתרו עם משה (שמות ב, כ): ויאמר [להן] קראן לו ויאכל לחם, רבי סימון אמר בשכרו האכילו, דקתיב (שמות ב, יט): וגם דלה דלה לנו, רבי יהודה ורבי נתניה ורבנן, רבי יהודה אמר דלה לנו ולאבותינו. רבי נתניה אמר דלה לנו ולרועים. ורבנן אמרי דלה לנו בזכות אבותינו, ולרועים בשביל להטיל שלום. ואימתי פרע לו הקדוש ברוך הוא שכרו, רבי יוחנן בשם רבי יוסי הגלילי אומר בימי שאול, הדא הוא דקתיב (שמואל א טו, ו): ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו וגו', וכי עם כל ישראל עשה חסד והלוא לא עשה אלא עם משה לבדו, אלא ללמדך שכל מי שעושה חסד

עם אחד מגדולי ישראל מעלין עליו כאלו עושה חסד עם כל ישראל, והרי דברים קל וחמר ומה מי שעשה חסד עם מי שחייב לו ראה מה פרע לו הקדוש ברוך הוא, מי שעושה חסד עם מי שאינו חייב לו על אחת כמה וכמה. רבי סימון בשם רבי אלעזר אומר בה שיטה חרי, אמר מי הוא שעשה חסד עם מי שצריך חסד, זה בועז עם רות, הדא הוא דקתיב (רות ב, יד): ויאמר לה בועז לעת האכל גשי הלם, קריבי להכא, (רות ב, יד): ואכלת מן הלחם, מלחם של קוצרים, (רות ב, יד): וטבלת פתך בחמץ, שכן דרך הקוצרים להיות טובלין פתן בחמץ בשעת השרב, אמר רבי יונתן מכתא שמוציאין מיני חמצים לגזנות. (רות ב, יד): ותשב מצד הקוצרים, ודאי. (רות ב, יד): ויצבט לה קלי, קליל זעיר בראשי אצבעותיו נתן לה, והקתיב (רות ב, יד): ותאכל ותשבע ותמר, אמר רבי יצחק אבן שמעון מינה תרתי, או ברכה שורה בידו של אותו צדיק, או ברכה שורה במעיה של אותה צדקה, אלא מן מה דקתיב: ותאכל ותשבע ותמר, אנו יודעין שברכה שורה בתוך מעיה של אותה צדקה. אמר רבי יצחק, למדתך תורה דרך ארץ שפשיהא אדם עושה מצנה והא עושה אותה בלב שמת, שאלו היה ראובן יודע שהקדוש ברוך הוא מקתיב עליו (בראשית לו, כא): וישמע ראובן ויצלהו מידם, היה טוענו ומוליכו אצל אביו, ואלו היה יודע בעז שהקדוש ברוך הוא מקתיב עליו: ויצבט לה קלי, עגלים פטומים היה מאכילה. רבי כהן ורבי יהושע ברבי סימון בשם רבי לוי אמרו לשעבר היה אדם עושה מצנה והנביא כותבה, ועכשיו אדם עושה מצנה מי כותבה, אליהו ומלך המשיח, והקדוש ברוך הוא חותם על ידיהם, כההוא דקתיב (מלאכי ג, טז): אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו. תני רבי יהושע, יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית, שכן רות אומרת לנעמי (רות ב, יט): שם האיש אשר עשיתי עמו היום בעז, אשר עשה עמי אין קתיב כאן, אלא אשר עשיתי עמו, אמרה לה הרבה פעלות וטובות עשיתי עמו היום בשביל פרוסה שנתן לי.

(63) לקוטי שיחות חלק ה עמוד 329. עפ"י כל הנ"ל וועט מען פארשטיין, אז אעפ"י אז די אורחים וועלכע זיינען געקומען צו אברהם'ן זיינען אין אמת'ן געווען מלאכים, פונדעסטוועגן, האט גארניט געפעלט אין די הכנסת אורחים פון אברהם אבינו : די הכנסת אורחים פון אברהם אבינו האט טאקע געדארפט זיין בגשמיות,

בכדי אז דאָס זאָל זיין אַ נתינת כח צו מצות הכנסת אורחים שלאחרי מתן תורה*, פונדעסטוועגן, כנ"ל, איז אין דעם געווען נוגע נאָר אז די עבודה פון אברהם'ן זאָל זיין בגשמיות, ס'איז וואָס אָבער ניט קיין עיקר בענין עס טוט זיך מיט די מאכלים נאכדעם ווי אברהם טוט אָפּ זיין טייל סיי בי גשמיות סיי ברוחניות, צי זיי זיינען אויסגענוצט געוואָרן דורך אורחים צי ניט. און דעריבער איז כאַטש אז אין אמת'ן איז עס גאָר געווען מלאכים וויבאלד אָבער אז פֿאַר אברהם אבינו האָבן זיי זיך באוויזן בדמות אנשים, ובמילא האָט עס ביי אים אַרויסגע- בראַכט זיין אמת'ע מדת החסד והכי נסת אורחים, אויך האט ער געטאָן די פעולות ויקח בן בקר גו', "בגש" מיות, איז אין זיין הכנסת אורחים וואָס עס האָט געדארפט אויפטאָן אַ נתינת כח לבנים, האָט גאָרניט גע- פעלט, וויבאלד מצד אים האָט עס געהאַט אַן אחיזה בגשמיות. אַ וועג פֿאַר דער גאַנצער וועלט ווי מען דאַרף זיך פירן בדרכי החסד, איז געווען בשלימות. וויבאלד אז די מלאכים זיינען געווען בדמות אנשים, האָט וועלט געזעהן זיי אַלס אנשים און - אז ויאכלו". נמצא, אז דאָס וואָס אברהם אבינו האָט געבעטן דעם אויבערשטן צו וואַרטן און אַליין פארנומען זיך מיט די אורחים, איז עס געווען (ניט קיין עבירה בשוגג ח"ו, נאָר) עפ"י דין. ווייל וויבאלד אז זיין הכנסת אורחים איז געווען בשלימות כנ"ל, האָט ער געדארפט, על פי דין, מוותר זיין צוליב איר אויף הקבלת פני הי שכינה, ווייל גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה". און כאַטש זיין הכנסת אורחים האט ניט געהאַט אין זיך די מעלה וואָס איז דא אין הכנסת אורחים שלי אחרי מ"ת - איז דאָך אָבער אויך זיין הקבלת פני השכינה" געווען ניט ווי הקבלת פני השכינה" שלאחרי מ"ת, ובמילא, איז זיין הכנסת אורי חים גדולה פון זיין הקבלת פני הי שכינה. און דערפון לערנט מען אָפּ אויף נאָך מ"ת - וואָס ביידע ענינים צוזאַמען נשתנו.

66) בראשתי רבה פמ"ז, ו. וְיָכַל לְדַבֵּר אֵתוֹ (בראשית יז, כב), תַּגִּי הַנִּפְטָר מִחֲבֵרוֹ בֵּין גְּדוֹל בֵּין קָטָן צָרִיף לְטַל מִמֶּנּוּ רְשׁוּת, מִמִּי אֵת לְמַד, מֵאֲבָרָהּ, פֶּעַם אַחַת הָיָה אֲבָרָהּ מְדַבֵּר עִם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּאוּ מִלְּאָכֵי הַשָּׁמַיִם לְדַבֵּר עִמּוֹ, אָמַר לָהֶן נִפְטָר מִן הַשְׂכִּינָה שְׁהִיא גְדוֹלָה מִכֶּם תַּחֲלָה, אַחֵר כִּךְ אָנִי מְדַבֵּר עִמָּכֶם, בֵּינָן שְׂדַבֵּר עִם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל צָרְכּוֹ, אָמַר לְפָנָיו רַבּוֹן הַעוֹלָמִים צָרִיף אָנִי

לְדַבֵּר, אָמַר לוֹ הַפֶּטֶר בְּשָׁלוֹם, הִדָּא הוּא דְּכַתִּיב (בראשית יז, כב): וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהָם. אָמַר רִישׁ לְקִישׁ הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבָּה, שְׁנָאָמַר: וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהָם, (בראשית לה, יג): וַיַּעַל מֵעַלְיוֹ אֱלֹהִים, (בראשית כח, יג): וְהָיָה ה' נֹצֵב עָלָיו.

שפ פפ"ב, ו. וַיַּעַל מֵעַלְיוֹ אֱלֹהִים (בראשית לה, יג), אָמַר רִישׁ לְקִישׁ הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבָּה, שְׁנָאָמַר (בראשית יז, כב): וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אֲבָרָהָם, וַיַּעַל מֵעַלְיוֹ אֱלֹהִים, (בראשית כח, יג): וְהָיָה ה' נֹצֵב עָלָיו, (בראשית לה, יד): וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה וְגו' וַיִּסֹּף עָלֶיהָ נֶסֶף, יַצֵּק עָלֶיהָ שָׁמֶן בְּמִלּוֹא פִי הַפֶּךְ.

שאלת יא

עג

ומאן דרחים על ענייא, דמי לקב"ה כמאן דההוא טיבותא קמיה עבדה, דכתיב (משלי יט, יז) מלוה ה' חונן דל. אמר רב אסי אילמלי מקרא כתוב אי איפשר לאומרו, כביכול עבד ליה לאיש מלוה.

אמר רב יהודה אמר רב גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, שנאמר (בראשית יח, ג) אל נא תעבר מעל עבדך. ואמר רבי יוחנן גדול הכנסת אורחים מביטול בית המדרש, דתנן מפנין אפילו ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש. רב דימי מנהרדעא אמר יותר מביטול בית המדרש, מדקא מקדים מפני האורחים, והדר מפני בטול בית המדרש.

חילופי נוסחאות

ס' 6 דרחים] דמרחם ארכם] ענייא] עניא ארכם] דמי לקב"ה] מקמי קב"ה דמי כמ' לקב"ה] קוב"ה פ להקב"ה ו קמי קב"ה אנר] כמאן דההוא טיבותא קמיה עבדה] דההיא (דההוא פ) טיבותא כמאן דקמיה עבדה] (עבדיאה פ) נספר] עבדה] עבדיה וכמ עבדיא א' 7 מלוה] ומלוה ר' דל] ג' וגמולו ישלם לו ר' אמר] ואמר ארכם] רב אסי] רב אסי נספר ר' יוסי או] אילמלי] אילמלא אפ' אלמלא וכמר] 8 לאומרו] לאמרו זמ' ליה] ליה אס' 9 אמר] ואמר ארכם] רב יהודה אמר רב] ר' יוחנן בה"ש א' רב] שמואל כמ' אורחים] אורחין נספ' ג' יותר אכמ' בה"ש א' שכינה] השכינה ג' שנאמר] ג' וירא אליו י' וכו' וישא עיניו וירא ויאמר ר' ויאמר י' אם נא מצאתי חן בעיניך ו' 10 תעבר] תעבור אכמנפ] עבדך] עבדיך פ' ג' יקח נא מעט מים ו' ואמר] אמר ס' ואמר רבי יוחנן] ור' יוחנן אמר ו' רבי יוחנן] ר' יהודה בה"ש א' אורחים] אורחין נספ' ג' יותר אכמ' מביטול] מביטול נפר מבטול ו מהשכמת אכמ' עה"ג ו' 11 דתנן] דתנן ארכם] ארכם נספ' ג' יותר אכמ' מביטול] מביטול נפר מבטול ו מהשכמת אכמ' עה"ג ו' 12 האורחים] האורחין אמנפ' ביטול] בטול ארכם] המדרש] ג' ש"מ כי הדדי גינהו ו' רב] ורב ארכם] מנהרדעא] לי א' ובה"ש כבנוסחתנו] אמר] לי נפר] מביטול] מבטול ארכם] מפני ביטול א' ובה"ש כבנוסחתנו מהשכמת עה"ג ו' 13 מדקא — המדרש] לי אכמ' מדקא — איגש' לי ו' ועה"ג כבנוסחתנו ג' דתנן מפנין אפילו ד' וה' קופות של תבן מפני האורחים ומפני בטול בית המדרש ומאי ו' מדקא מקדים] מדקא ו' ותני נספ' אורחים] האורחין

באורים והערות

לברכות יא, ב תמה על התוס', אבל מהרש"א בחי' דושי לברכות שם כתב „דני דהא (הכונה לנוסח שבסידורים הנזכר בתוס') לאו ממתני, ולא מימרא דר"י דהתם היא, אלא ברייתא היא כמו שכתבו התוס'". לפי זה נראה ברור שהמימרא של ר' יוחנן, גדולה הכנסת אורחים כהשכמת בית המדרש (גירסת הגמ') או מהשכמת בית המדרש (גירסת השאלות הגמ') נאמרה מעיקרה על יסוד הברייתא, שהיתה שגורה בפיו של ר' יוחנן ושהזכירה כאחד הכנסת אורחים והשכמת בית המדרש. לפי נוסח הגמ' קדמה הכנסת אורחים להשכמת בית המדרש, ומכאן הגירסא: מה ש כ מ ת ביהמ"ד, ולפי נוסח הרמב"ם קדמה השכמת בית המדרש להכנסת אורחים, ומכאן הגירסא: כה ש כ מ ת בית המדרש. ואילו הגמ' הסמיכה מימרא זו למשנת מפנין אפילו ד' וה' קופות של תבן ושל תבואה מפני האורחים ומפני בטול בהמ"ד, כדי לחזקה ולהביא לה סיוע מן המשנה, וזהו פ"י המלה דקתני, ומכאן חילוף הגירסא בשאלות במקום השכמת, בטול. ואף בזה נתחלפו הגירסות (ממש כמו במלה כהשכמת או מהשכמת ביהמ"ד כאמור לעיל) והיו שגרסו כביטול (על יסוד זה שהקישא המשנה הכנסת אורחים וביטול ביהמ"ד) והיו שגרסו מביטול (על יסוד זה שהקדימה המשנה אורחים לביטול ביהמ"ד, כדברי רב דימי מנהרדעא, ונמצא לפי זה שרב דימי אינו חולק כי אם מפרש את דברי ר' יוחנן). נמצאנו למדים ששלוש נוסחות הן במשנת אלו דברים שאים אוכל פירותיהם: זו שבמשנתנו פאה פרק א', זו שבברייתא המשוקעת בסידורים שלנו (הכוללת הכנסת אורחים והשכמת בית המדרש) וזו המימרא של ר' יוחנן שהוסיפה משלו כעין פירוש לדברים השייכים לדעתו באלה שנמנו במשנה ובברייתא (כלשון הגמ' שבת קכז, ב: ג' הני גמי בהני שייכי). ומימרא זו של ר' יוחנן: גדולה הכנסת אורחים כהשכמת (או: מהשכמת) בית המדרש, מיוסדת מעיקרה על לשון

ר"ש

כדתנן. במסכת שבת, מפנין אפילו ארבע וחמש קופות וכולי. פ"י אם צריך למקומן להושיב שם אורחין להסב סעודה, או תלמידין לדרשא, מפנין מעתיקין הת' בואה ממקום למ' קום, מלשון וצוה הכהן ופינו את הבית (ויקרא יד, לו). ואקשינן על משנתנו, השתא חמש מפנין ארבע מיבעיא, ופריק שמואל, ארבע וחמש, כדמשתעו איגשי.

ר"י

אל נא תעבור. הניחו והלך לקבל האורחין. ספר הזוהר: זכאה איהו מאן דמקבל אורחין ברעו שלים, כאלו מקבל אפי שנתא, דבמדה דמדד בנה מודדין לו. מפנין. אם צריך למקומן להושיב שם אורחים להסב בסי עודה, או תלמידים לדרשא, ולא חיישי לטרחא בשבת.

ומאן — ומי שמרחם על עני מעלה עליו הקב"ה כאילו עשה הטובה ההיא לפניו דכתיב וכו' — ביטוי זה גופו חוזר ונשנה בשאלתא סי' ס"ג (פ' תרומה) ושם מובא לראיה הפסוק: ויקחו לי תרומה. המימרא של רב אסי היא בב"ב יא, א, בשם ר' יוחנן.

אמר — המימרא של רב יהודה אמר רב, היא בשבת קכז, א, ושבויעות לה, ב. הפסוק המובא לראיה למימרא זו „אל נא תעבור מעל עבדך" (וראה ב"מ פו, ב, תד"ה חזייה) בנה אב, כנראה, לקביעת הנושא ול' פתיחת השאלתא ברין עני העובר ממקום למקום. המימרא של ר' יוחנן היא בשבת קכז, א ושם הגירסא: „א"ר יוחנן גדולה הכנסת אורחין כה ש כ מ ת בית המדרש". בהע"ש העיר שגירסת השאלות מדויקת שכן השכמת בית המדרש וביטול בית המדרש הם שני דברים שונים. ואף שיש לדון אם העניינים שונים, אין ספק שהלשונות שונות, ובודאי שאילו היתה המימרא של ר' יוחנן בנויה על יסוד המשנה, גירסת הגמ' קשה. אבל מה אעשה שבארבעה כ"י כתוב גם בשאלתא שלפנינו כגירסת הגמרא: מה ש כ מ ת בית המדרש (ראה ח"ג). מפני זה נראה לי שהמימרא של ר' יוחנן שלפנינו בנויה על יסוד הברייתא, שהיתה שגורה בפיו והובאה ע"י רב אסי משמו אחרי כן באותה סוגיא (שבת קכז, א) ושכללה במשנת אלו דברים (פאה א) הכנסת אורחים והשכמת בית המדרש. ואעפ"י שלכאורה אף זו אינה אלא מימרא של ר' יוחנן, לפי הגמ' שם, הרי כבר קראו לעיקרה התוס' (ברכות יא, ב, סוף ד"ה שכבר) ברייתא. וכן משמע גם מלשון הרמב"ם בספרו אהבה, ראה סדר תפלות כל השנה: „קורין משנה זו אלו דברים — והשכמת בית המדרש והכנסת אורחים". הרש"ל בהגהותיו

תרלו

ויקרא רבה כז, ו

עד דחסל. כיון דחסל אמ' לה איטי הדין בריך מה סרח עליך, אמרה ליה מרי
כד הוה במעיי הוה מבעט בי. אמ' לה כדון הוא עבד לך כלום, אמרה ליה לא.
אמ' לה זיל ליך דלית ליה בהדא מילתא סורחן כלום. כך כיון שראה הקב"ה שאומות
העולם שמחין הפכה להן לטובה, בבטן עקב את אחיו. מיד תמהו אומות העולם
ואמרו זו תשובה וזו תוכחה. זו אחר זו, לא אתא אלא למתפוגגה עם בנוי. ומה
5 הלאיתך (מיכה ג, ג), אמ' ר' ברכיה למלך ששלח שלשה שלוחין למדינה ועמדו בני
המדינה לפנייהם ושימשו אותן באימה ביראה ברתת ובזיע. כך אמ' להן הקב"ה
לישראל שלשה שלוחים שלחתי לכם, משה אהרן ומרים, שמא אכלו מכם, שמא
שתו מכם, שמא הטריחו עליכם כלום, לא בזכותן אתם מתפרנסין, המן בזכות משה,

חילופי נוסחאות

ארכת אב, ארצת ש, ד דכת' ל 1 דחסל	(והושלם ב"י) 5 ואמרו* ואמ' ל תוכחה
דחסיל ש, ג' דיינא ד, ג' מי דיין פ כיון	תוכחת אדופש זו אחר זו ח' בפ אתא*
דחסל* וכיון דחסל מי דיין פ, ח' ל לה*	אתיא ול למתפוגגה לאיתפוגגא, מתפוגגא
ליה ל, ג' הדיין ש איטי אוטי ו, ח'	ש, מותפגגא ב (והוגה מתפוגגא), למתפוגגה
בדפש הדין-סרח* סדר ל, הדין ברך..	פ, למתפוגגה ד בנוי בנוי אבש, בניו פ
אש, מה סרח הדין בריך בפ עליך עלך	5-6 ומה הלאיתך ח' כ, ג' עגה בי אבדש
פש, לך א אמרה* אמ' ל מרי מן ש,	6-עמ' תרלו, שנ' 1 אמ'-אהרן ח' כפ
ח' פ 2 כד היה כדהוה ד במעיי במעי	6 למלך משל למלך אבדש שלשה שלש א,
ד, במעוי אבש, בעטי פ הוה מבעט ח'	ג' בש, ח' דמ שלוחין שלוחים אבמש, ג'
פ כי ח' דפ כדון וכדון א"בפ, כדון ד,	שלו ד 7 לפנייהם ושימשו ושמשו לפנייהם
כלום אש (והוגה א') עבד עבד אבש	ד אותן אותם בומש, ח' ד באימה ח'
לך* לך ל כלום ח' אש (והושלם א')	מ ביראה ברתת וכזיע ברתת וביראה ו, ח'
אמרה* אמ' בדול, אמר ד 3 זיל ליך	אבש כך וכך מ, ח' אבש להן* להם
זילי לך ש, זילי אב, ח' פ דלית לית	אדש, ח' ל 8 לישראל* לי' ל, ח' מ
פ ליה ח' אבדוכפש סורחן כלום	שלשה-לכם שלשה שלוחין..ו, שלש (ג' ש)
סרחון דכלום פ, סורחן ב 3-4 כך-אחיו	שלוחים.. אבש, שלחתי לכם שלשה (ג' 17)
ח' פ 3-4 שאומות העולם ח' ב 4 שמחין	שלוחין ד אהרן ואהרן ו 8-9 שמא שתו
שמחים בוש להן להם אבדש לטובה ג'	מכם* או שתו משלכם ל 9 בזכותן
שנ' ד 4-5 מיר-בנוי ח' כ 4 מיר ח' בפ	בזכותם בש, מזכותן ד מתפרנסין*

הערות וביאורים

בתנחומא שם, בשני הדפוסים הראשונים, וכן בכ"י החמישי מאוקספורד, הובא בהערות ר"ש
בובר במהדורתו. והוא לשון הסתנה. וכן בת"א ות"י מתורגם שבו לכס פה (בראשית כב, ה),
אוריכו לכוני הכא. וראה עה"ש ערך ארך. 1 איטי. כיוונית εἶλα, ובכן איפוא. היכה מקורית
זו חסרה בכמה נוסחאות ובכל המקבילות. 5 ומה הלאיתך וכו'. בכת"י כ נשטט מכאן
עד סוף הסימן והושלם שלא כמקומו אחר סימן ח. 6 אמ' ר' ברכיה. דורש "ומה הלאיתך"
בקשר עם הפסוק שלאחריו: ואשלח לפניך את משה אהרן ומרים. שלא הלאה את ישראל ע"י
שלוחיו, אדרבא שלושת שלוחיו הם שפירנסו את ישראל. מאמר זה הובא בסבירי מיכה ו, ד,
עמ' 42. ונמצא בעיבוד והרחבה בכמ"ר א, ב. ונשטט המאמר בכת"י כפ, וכן בפסיקתא דר"ב,
תנחומא וסדרש הגדול. 9 המן בזכות משה וכו'. סדר עולם רבה, פ"י; מכילתא בשלח,

נוסח הדפוס פרק שלישי נוסח סכ"י כד

- דף נו. האנק דום: (נ) האנק דום [מתים אבל לא תעשה]:
 (ש"מ) וניפשוט (מינה) למנודה: (ק) וניפשוט [נמי] למנודה:
 אבל אסור בד"ת מדקאמר: (ר) [תורת כובס קריעת מטה סימן] אבל
 כו':
 (מדקאמר) רחמנא ליחוקאל דום: (ט) [דקא"ל] רחמנא ליחוקאל [האנק] דום
 [מתים]:
 שלא (יפסיק את למודו): (ח) שלא [יפסיד מתלמודו]:
 ואמר רב ובוני מיא: (ה) וא"ר [חסדא]:
 (וברתת ובויעה): (ז) [ברתת ובויע אף כאן באימה וביראה
 ברתת ובויע]:
 (במדרש ובש"ס): (ג) [במשנה ובמדרש]:
 שמן (והיית כאשה זה ימים רבים שמן [וגו']:
 מתאבלת על מת):
 ומצורעין (מה הן) בתכבוסת: (ד) [מהן]:
 (לא) תפרמו מכלל דכ"ע (מיחייב): (ה) [בגדיכם אל] תפרמו מכלל דכ"ע
 [מיחייב]:
 ב': (בהן ובעונותיהם) הפכתיה (כפו) (ו) [בכם ובעונותיכם] הפכתיה [יהפכו
 מטותיהן]:
 (מנודה ומצורע מה הן) בכפיית (ז) [מנודין ומצורעין מהן] בכפיית המטה
 המטה תיקו: תיקו [עשה מלאכה רחץ ונעל ושמש
 קרבן סימן]:

ה ג ה ו ת

וכ"ה צרש"י: רש"י ד"ה דצר שהוא צכ"י דצר שהוא חוץ מגופו [כלומר שאינו מקרע גופו חלל
 בגדיו שהוא חוץ מגופו] אף הויה כו': שם משמע (מגולה) צכ"י [מגלה]: (ז) ועי' צר"ן:
 (ק) (ש"מ) ונשמת בטעות: נמי. ולשון ישר הוא וכ"ה לקמן צע"ז: וכאזל (קחני) וכלל הד'
 הישנים ליחא: רש"י אחר הדבור מי קחני כו' בשאילת שלום מה"ד [ואסור נמי בשאילת שלום.
 אזל מנודה חין אסור בשאילת שלום:] (ר) עי' לעיל צחות ש': (ש) האנק. וכ"ה צרי"ף וצרח"ש
 וצחאר הראשונים: מחס. וט"ס ועי' צחות ל': (ת) וכ"ה בשאילתות פ' מקץ וצסמ"ג לחוין ר"ח
 וצבסות מרדכי והנוסח שלא יפסיד את תלמודו כ"ה צרי"ף וצרח"ש וצס' האשכול הל' מ"ק.
 ומלת תלמודו כ"ה גם צגמ' וצרח"ש צד' ווינליא וצד' צסיליאה נשתנה מן הלענזור: ח"ר (יוסף)
 ח"ש. צרח"ש ד' ווינליא ליחא ונר' שנשמת בטעות: רש"י ד"ה מוחרס שמוחרימין צכ"י שמוחרימין
 [אוחו]: (ח) וכ"ה צרי"ף וצרח"ש וצערך ערך פקחא וצנזיר מ"ג צ' ח"ל רצ המנוח לרצ
 חסדא הוה אזיל צפקחא דערצות: (צ) והיא הגי' האמיחית כמו שהוא צע"י וצצרכות כ"צ ח'
 ונשמת בטעות מן צזיע עד צזיע: וצזיע. וכ"ה נכון וכ"ה צע"י וצצרכות וכ"ה כאן צד"ו
 וצסיליאה: (ג) צמשנה. וכ"ה צע"י וצצרכות שם: (וצס"ס) וכן ליחא צחוספתא דצרכות פ"צ
 ועי' צהערותי למס' צרכות ד' כ"ג ח' לדפי הספר: וצס"ס. צד' ווינליא לוצלין וצנצנשמי וצתלמוד
 ונשתנה צד' צסיליאה מן הלענזור: רש"י ד"ה צעלי קריין (וקלות ראש) צכ"י ליחא: (ד) והוא
 קלור ממלות מה הן וכו' שאומרים מהו על מה הוא: (ה) אל תפרמו. וצחקרא הוא כצדפוס:
 מיחייצי. וכ"ה נכון וכ"ה צרי"ף וצרח"ש: (ו) וכ"ה צרי"ף וצרח"ש וצס' האשכול וצחוס"ח
 ענין הצילות וצטוי"ד סי' שפ"ז: (ז) מנודין כו'. וכ"ה צכל הסוגיא צמקוס שמוזכר שניהם:

וכי יש טבילה (בחמין) : (ט) [בכלים] : וזגליון. "ל"ח צחמין" :
 רב אדא בר אהבה (קאי) כוותך : ^ו [איכא] רב אדא בר אהבה [דקאי]
 כוותך :
 ויל (ואיית) לי ט' קבין ושדי עלואי (י) ויל [איית] לי ט' קבין [מיא] ושדי
 אל' ר' (חייא בר) אבא : עלואי אל' ר' אבא :
 והא יתיב בגויהו אל' (כארבעים) והא יתיב [טר] בגויהו אל' [דומיא]
 סאה : דארבעים סאה :
 (רב נחמן הקן חצבא) : ^ו [אתקין רב נחמן חוצבא] : זכולן :
 (גלוסטר) : [קלסטר] :
 (לחולה) : ^ו [בחולה] : וכן זכולן עד עזרא מקן :
 באושא הוה (עובדא) בקילעא דרב (כ) באושא הוה ["עוזדא"] אקילעא דרב
 אושעיא אחו ושיילו לר' (אסי) : אושעיא [ואמרי לה אקילעא דר'
 אושעיא] אחו ושיילו [ליה] לר' [אמי] :
 ב'. ואתו (אמוראי) ופליגי בחולה : (ז) ואתו ["תנאי ואמוראי"] ופליגי בחולה
 [המרגיל ובריא לאונסו] :
 כבריא המרגיל וחולה לאונסו כבריא
 לאונסו ומ"ס חולה המרגיל
 כבריא לאונסו :
 [תשעה קבין] :

ה ג ה ו ת

שם"ו וכן נראה דטבילה אחרת לא היה צימיו לחיט : (ט) וכ"ה צ"כ וצ"כ פ' וצ"ט"מ וכן משמע
 קלח מרש"י ד"ה קאי כוותך ועי' פני יהושע : (י) אל' ר' חזא. וכ"ה צ"כ פ' ושם [רצנא] והוא
 קילור השם מר' חזא. ונראה שכ"ה נכון כדאמר בחולין כ' ח' גמירי חזריה דר' זירא ומנו ר'
 חזא חזל רחצ' קרי ליה לר' זירא צוצחים כ"ה תרדח ולא הוי קרי ליה הכא מר : (צאגנא דמיא)
 צד' שונלנו ליתא והובג צד' ווינלית מפירש"י חזל גם צחו"ז סי' קי"ז ליתא. וצ"כ הגי' צחו"ז דמיא
 ול"ל צחו"ז או צחו"ז כמו שהוא צערוך ערך חודנא וכ"ה צכ"י פ' צחו"ז : צי מסותא. ושם
 הגי' (בצי מסתא) ונראה שהוא ט"ס : למה ליה למר. ושם [למור] וכן והא יתיב [מור] צבויהו :
 ור' יהודה גלוסטר. ושם [קלוסטר] : (כ) צחו"ז הוה אקילעא. וכ"ה גי' הערוך ערך צאש ופירש
 חולה היה צקילעא כו'. ונראה שכן הוא נכון שלא מלינו שהיה ר' אושעיא או רצ חסי צחו"ז (ומי
 יודע אם היה עוד צימי האמוראים ישיבה צחו"ז או שדרו שס"ח והא דאמר צכחצות כ' דאשכחיה
 לר' חזא דהוי קאי צחו"ז דאשא ל"ל דאשאי וכמו שהוא צפסחים ע"כ וכ"ה צכ"י). וגירס'
 הכ"י ואל' אקילעא דר' אושעיא לריך ציחור אם נאמר דפירשו [רצן] אושעיא וכמו שהוא צחמת
 צערוך שם צודאי לא הוי שילי לרצ' חמי דהוה מאוחר מיניה ואם דפי' הוא ואל' ר' אושעיא צה"ל
 הכל יודעין שהוא אחד והוא מחלף צכ"מ צספרי הדפוס וצכחצו היד כמו ריש לקיש ורש"ל וכמו
 שכתב היוחסין צערוך אושעיא. ואפשר דהפי' הראשון הוא העיקר והקילעא היתה נקראת קילעא
 דרצי אושעיא על שם צעליה הראשונים אף לאחר שכבר מת ר' אושעיא ואחו ושיילו לר' חמי. ונר'
 גי' הצ"כ כי חמי רצין חמר [צחו"ז] הוה [קאימנא] אקילעא דצי ר' אושעיא ואמרי לה אקילעא
 דצי [צד' אושעיא]. וצכ"י פ' אקילעא דצי ר' אושעיא ואל' אקילעא דצי ר' [יהושע] : (ז) וכ"ה צכ"כ
 ושם הגי' וקמפליגי אמוראי ותנאי בחולה המרגיל [וחולה] לאונסו וכל"ל גם צכ"י וכ"ה צכ"י פ'
 והגי' נפונה דגם תנאי פליגי צה"ל דת"ר צעל קרי כו' והתם צמרגיל כדאמר שלא יהיו ת"ח

ליקוטי הש"ס מהאריז"ל

דברי חכמים
116115

מה דאחפשט הוא טב אבל הגבורות כאשר יוצאים מרחל תיכף אוחזים בהם החיצונים, אבל למעלה אין להחיצונים אחיזה בהם, ולזה ארז"ל אם תיטיב תסתלק למעלה וכן מצינו שעד שלא חטאו ישראל בעגל הייתה עבודה בצבורות, וכן הי' ראוי ראובן אלא שפגם וניתן בכורתו ליוסף אבל לא ניטלה ממנו לגמרי, כי לעולם הוא נקרא צבור לישראל וחזר קין וניתקן באלו ב' בחי' של יוסף ויתרו והם בחי' גבורות כי מיתרו באתה רחב הזונה וממנה חזר הקיני וגם מן הגבורות באתה יעל אשת חזר הקיני דהיינו רחב ויעל בא בעלי וחנה בחזר, לז"א רחב פי על אויבי כי הייתה מרחב ונתהפכה ביעל וחזר בחנה, וזש"ה ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל. גם זה מהרש"ו זל"ה:

דע כי סמכו למגילת אסתר, מדכתיב כתוב בספר, פירוש, הנה בספר מילואו כזה ביי"ת סמ"ך פ"א רי"ש, עולה אלף קמ"ה, כמנין מגילת אסתר עם הכולל. [נ"ל דל"ל עם הי"א אותיות עולה מגל"ת אסת"ר חסר יו"ד]. מהרצ זל"ה:

מ"ם וסמ"ך שכלותם בנס היו עומדים כבר ידעת כי שתייהן בסוד הבינה כנודע כי יש לזה ורחל וכנגדם למעלה בינה ותצונה ובינה היא כנגד לזה ותצונה כנגד רחל והנה תצונה יורדת למטה ואתלכשת בזעיר ולכן נקרא אם על הבינים וזו נקרא ׀ סתומה דרביעה על צנהא אך הסמ"ך היא הבינה יותר סתומה ונעלמת ועמ"ש בס' עץ החיים בשער הכללים פרק י"א מהו שבנס היו עומדים. גם זה מהרצ זל"ה:

דברי חכמים
116115

מסכת מועד קטן

מזה להלן באימה וזיראה. דע כי התורה ניתנה באימה וזיראה צמות של האדם בסוד י' שבסם והיראה הוא בלב כטעם הלז רואה בסוד ה' שבסם וכשיעור ראיתו כך יראתו רמת באברים הפנימיים, בסוד ו' שבסם מלבד החיזון מכל לבושי המלך. גם זה מהרצ זל"ה:

מסכת חגיגה

שחקים שבו ריחיים עומדת וטוחנות מן לדיקים. דע כי שחקים אלו הם הז' יודין אשר בשם ע"צ ס"ג והא' [נ"ל דל"ל וצא'] דס"ג הם ב' יודין האחרים הרי הם ט' יודין כמנין מ"ן והשחקים הם הל"ב שיניים

ב"ה

בזה הננו מו"ל הקונטרס לחג השבועות הבע"ל — הכולל שני מאמרים ושיחה.

המאמרים באים בהמשך להמאמרים שנדפסו בקונטרס חה"פ דשנה זו, והם של כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע — משבת פרשת שמיני וש"פ תזו"מ דשנת תש"ד.

השיחה — שיחת חג השבועות שנת תש"ג, ונדפסה ע"פ רשימת השומעים.

* * *

ידוע דרו"ל¹: והודעתם לבניך . . יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן (בכל מקום ובכל זמן) באימה וביראה וברתת ובזיע,

ופירש האריז"ל²: אימה במוחו של האדם, יראה — בלבו, רתת — איבריו הפנימים, זיע — איבריו החיצונים.

היינו שאדם הקורא שונה או לומד בתורה הרי כולו, מוחו ולבו, בפנימיותו ובחיצוניותו, צריך להיות נמצא במצב שנמצא בו³ בעת מתן התורה בחורב.

ואף כי אז ראו את הקולות ואת הלפידים כו' פנים בפנים דבר ה' עמכם כו', והאיך ימשיך כל אדם יראה זו עליו בכל זמן. אלא — כאשר ישים האדם אל לבו שהתורה שהוא לומד היא המשכת חכמה עילאה ושם שורה ומתגלה אור א"ס ב"ה שלמעלה מעלה מגדר ההשתלשלות, וקמי' כחשיכא כאורה, מעלה ומטה רוחניות וגשמיות שוין, אזי יהי' מה להלן כו' אף כאן כך, הכל שווה⁴.

(1) ברכות כב, א.

(2) לקוטי הש"ס להאריז"ל למועד קטן. בדפוסים שראיתי (קארעץ תקמ"ה, ליורנו שנת המשר"ה. קראקא שנת קבו"ץ גליו"ת. והועתק בחסרון זה גם בס' אור עינים להרה"צ וכו' וכו' מהורא"צ סאפרין מקאמארגא, אור שני מע' אימה. — וצ"ע שלא הרגיש בהשמטה זו.) חסר התחלת הפי' של זיע — אבל נראה לי ברור, שאין זה אלא השמטת הדפוס דמוכת. והלשון בערך הי' צ"ל: שבשם. זיע באיברים החיצונים בסוד ה' שבשם, מלבוש כו' — ונשמטו בדפוס התיבות שבין תיבת "שבשם" הראשונה והשני. והסיום שם: מלבוש החיצון מכל לבושי המלך — שייך הוא לפי' זיע. — וראה ג"כ עירובין נד, רע"א. תניא רפ"ז.

(3) בפדר"א פמ"א: המתים שבשואל חיו וכל העתידים להבראות עד סוף כל הדורות שם עמדו עמהם בהר סיני. ועייג"כ וח"א צא, א.

(4) תורה אור פ' ויצא ביאור לד"ה ושבתי בשלום, ובתו"ח שם. ועייג"כ דרך חיים ד"ה דומה דודי פ"ו. בונה ירושלים ס" קו.

מורה נבוכים חלק שני פרק מא מב

רצו למלאך אשר בא אל עבר בואת הנבואה, או יהיה זה לבאר כי בכל מקום שתמצא דבר מיוחד לשם סתם שהוא ע"י מלאך, כשאר הנביאים כ' כמו שבארנו :

פרק מב כבר בארנו (נפרק סקדס) כי כל מקום שנוכר בו ראיית מלאך או דבורו, שזה אמנם הוא במראה הנבואה או בחלום, יבאר בהם או לא יבאר, הכל שזה, כמו שקדם, א ודע זה והבינהו מאד, ואין הפרש בין שיכתוב תחלה שהוא ראה המלאך, או יהיה הנראה מן המאמר תחלה שהוא חשבו איש מבני אדם ואחר כך בסוף הענין התבאר לו שהוא מלאך, אחר שתמצא סוף הענין כי זה אשר ראה ודבר היה מלאך תדע ותתאמת שמתחלת הענין היה מראה הנבואה או חלום של נבואה, וזה שבמראה הנבואה או בחלום של נבואה ב פעמים יראה הנביא השם ידבר עמו כמו שנבאר (נפרק מ"ס מזה החלק), ופעמים יראה המלאך ידבר עמו, ופעמים ישמע מי שידבר עמו ולא יראה איש מדבר, ופעמים יראה איש שידבר עמו ואח"כ יתבאר לו שזה המדבר מלאך, ובכמו זה המין מן הנבואה יזכור שהוא ראה איש יעשה או יאמר, אחר זה ידע שהוא מלאך, ולזה העיקר הגדול נטה אחד מן החכמים וגדול מצדליהם והוא רבי חייא הגדול, בלשון התורה, וירא אליו ח' באלוני

אפודי

מאמרו במדרשות הלילה : כ' כמו שביארנו. ר"ל שניצל למעלה באמרו כבר כחכו החכמים ז"ל וכו' :

פרק מב א ודע זה והבינהו מאד. ורצו לחזקו בלשון ולדבר עמו ולדבר המלאך בשעת העקידה ולפענח אברהם עם השלשה מלאכים באלוני ממרא שכל זה בלא ספק היה במראה הנבואה, וזהו סוד גדול מאד ומאזי זה אחד הדבר מלאך מאד : ב פעמים יראה הנביא השם ידבר עמו. וכמו כן יאמר הדבר בראש ספר מ"ד וז"ל, ואפשר שיראה השם

נבואות רבות אשר יסופקו בהם איך היו ולכן צוה הרב שביניהו מאד. ובכאן רצו הרב רמזים נפלאים ראיות ב' מלאכים שהיה במראה הנבואה, אחון בלעם ודבורה שהיה במראה הנבואה, המלאך שראה אברהם בשעת העקידה היה במראה הנבואה, והנה כל מקום שנוכר ראיית מלאך בין שיוכר תחלה שהוא ראה המלאך או יהיה הנראה מן המאמר תחלה שהוא חשבו איש מבני אדם ואח"כ בסוף הענין יתבאר לו שהוא מלאך, אחר שיתבאר בביאור הנבואה כי זה שראו היה מלאך ולא היה איש תדע ותתאמת שמתחלת הענין היה מראה או חלום כי במראה הנבואה או בחלום פעמים יראה הנביא שהשם ידבר עמו כמו שנבאר, ופעמים יראה איש שידבר עמו ואח"כ יתבאר לו שזה המדבר מלאך כמו שקרה לאברהם באלוני ממרא כי ב' אנשים שבאו אי אפשר שיהיו אנשים אף שיהיו נביאים כמו שיחשבו קצת גדולי המפרשים כי לא יתכן שיבא הנביא להודיע לאברהם מה שראוי להיות לו בעתיד, גם כי אחר ויבאו שני המלאכים מדומה וכל הפרשה כלה ויראה שלא היה יכולת ביד נביאיו להפוך את סדום ולהציל את לט אבל היו מלאכים, ואחר שידע שהיו מלאכים והמלאך הנכבד א"ל שיתנשם כ"ש כי המלאך הוא כח המדמה אשר

אברבנאל

סועל, ופעמים (ויחסרו) אל השכל הפועל שמשפיע על הדבר וא"ל מלאך מדבר אליו, ופעמים ויחסרו אל השכל יח' לרצונו הספק הראשון באורו שש, וא"ל יראה ח' מדבר עמו. הנה א"ל ראיית האיש ומלאך ואלו אינם כז', אבל הם באמת כי הם כלם כמזכיר בגד הנבואה וכן זה כי הוא מושלל ולזה העיקר הגדול וכו', יש לשאול מאין ראה הנביא חייא היה מאמין שמראית אברהם באלוני ממרא היה כלל ופרט נבואה ופענחותיהם הם לא היו בהקין ושמאמר אל נא תעבור משל ענין הכור במראה הנבואה, כי הנביא ר' חייא לא דבר מזה כלל ולא חש דבור אחד אלא לגדול שבהם אמרו ואין יוליא דבר מסתמך הוא מ מה שכתב עליו ואמרתי בהשכחה זה שחול' מלך בשי' הספוק שזה מה שאזיזי אש נא מלאכי חן נעוין הוא קדש שאמר בגדו בשם המצוי עד שאזיזי ואכניס באורחים, וכמו שהביא רש"י בפי', ובה ר' חייא ראה שכתבתי אדני שבהם בספוק קדש נשפך או הנבואה שאלה אי' כפי' וירא אליו ח' ואמר ר' חייא שאין בדבר כן אלא שש אולי הוא חול' נאמר לגדול שבהם, ויתחייב מזה שכתב ר' חייא שהיה הנבואה נמשכת ולא נשפך שאלה היתה נפסקת איך לא היה אברהם שיל רבות ממנו יח'. ובסיומו כחור נבואתו איך ילך לפעמים את בלעם ויעזוב דבר שבי', וכדי בנין וקפץ, כ"ש שמינוי אחר זה שאמר בפי' וכן אמר המכסס אני מאכרסם וכאם אליו הנבואה מכלי התחלת ועד כללו היא נמשכת מהראשונה וכלתי נפסקת. וזה דרך המראה שאל לו באלוני ממרא לא ללך את החולס כדברי רבי חמא בר חנינא, לא שלא מלאך דבור באורם (הנבואה) כי הנה הדבור שאל כה הוא פה סדום, ובכך יורה על אמתה דרעית כזה שבין שרשם, כי הנה לא בעינין סדום ויחא ח' נעקף סדום ולא אמר ויחא ח' אל אברהם, לא שהיה סדום נמשך כללו לא ספק הנבואה הראשונה, ואמר ג"כ ואמר

עודנו

שם טוב

בואת הנבואה, או היה לכאור כי כל מקום שתמצא דבר מיוחד לשם מוחלט שהוא ע"י מלאך גם כשאר הנביאים כמו שאמר כי ילמד סחוס מן המפורש, והנה אחר הכתוב ויאמר ח' לה ואמרו חכמים שהוא על ידי מלאך וכן יהיה הענין בכל מקום שנוכר ח' ויאמר ח' וולת משה רבינו : **פרק מב** כבר ביארנו כי בכל מקום שנוכר ראיית מלאך או דבורו שזה אמנם במראה הנבואה או בחלום ביאר זה או לא ביאר הכל שזה כמו שקדם. ודע זה והבינהו מאד כי אחר זאת ההקדמה הגדולה יתבאר

נבואות רבות אשר יסופקו בהם איך היו ולכן צוה הרב שביניהו מאד. ובכאן רצו הרב רמזים נפלאים ראיות ב' מלאכים שהיה במראה הנבואה, אחון בלעם ודבורה שהיה במראה הנבואה, המלאך שראה אברהם בשעת העקידה היה במראה הנבואה, והנה כל מקום שנוכר ראיית מלאך בין שיוכר תחלה שהוא ראה המלאך או יהיה הנראה מן המאמר תחלה שהוא חשבו איש מבני אדם ואח"כ בסוף הענין יתבאר לו שהוא מלאך, אחר שיתבאר בביאור הנבואה כי זה שראו היה מלאך ולא היה איש תדע ותתאמת שמתחלת הענין היה מראה או חלום כי במראה הנבואה או בחלום פעמים יראה הנביא שהשם ידבר עמו כמו שנבאר, ופעמים יראה איש שידבר עמו ואח"כ יתבאר לו שזה המדבר מלאך כמו שקרה לאברהם באלוני ממרא כי ב' אנשים שבאו אי אפשר שיהיו אנשים אף שיהיו נביאים כמו שיחשבו קצת גדולי המפרשים כי לא יתכן שיבא הנביא להודיע לאברהם מה שראוי להיות לו בעתיד, גם כי אחר ויבאו שני המלאכים מדומה וכל הפרשה כלה ויראה שלא היה יכולת ביד נביאיו להפוך את סדום ולהציל את לט אבל היו מלאכים, ואחר שידע שהיו מלאכים והמלאך הנכבד א"ל שיתנשם כ"ש כי המלאך הוא כח המדמה אשר

פרק מב כבר ביארנו כי כל מקום שנוכר בו ראיית ח', כפי' שכל מקום שמוצא נכתוב ראיית מלאך או דבורו

סוף במראה הנבואה לא בהקין, לפי שהמלאך שואר שכל נבדל מחומר לא ישפיעו בחושם ולא ישמעו בקולו, ולכן הראיה והדבור המיוחס לו הוא במראה הנבואה, איך שרשם בין שיבאר כדבור שבי' זה נבואה או לא יבאר שבי' נבואה באמת נבואה היא. ואמר הדבר ע"י ודע זה וסביניהו מאד. והנה המפרשים שזה אמר על מראה אברהם באלוני ממרא ועל ראיית החזון את מלאך ח', ואין זה נכון אללי כי הנס הכר יודיע זה בפרק בפירושו ולמה א"ל הו"ק (נמו) עליו נמלות בעלמות סאלס. אבל חשבו שבין הכר נוס שהמלאך הוא הכח המדמה וראיותו או דבורו הם פשוטיו, ולכן א"ל שיהיה זה בהקין והשתמשות החושים כי השכל יגבר אז ויכריז את המדמה בהכרחו, אבל כנסול החושים ופירמם שאז ילאה השכל מלכביב המדמה אז ירכיב בהכרחו וידמה במלאך נראה או מדבר, ולפי שזאת ההקדמה היא מתהפכת בכל ראיית מלאך היה במראה הנבואה, וכל מראה הנבואה היא באמתיות במלאך שבי' המדמה, לכן אמר הדבר על העקרים כאלה ודע זה וסביניהו מאד, ר"ל שלא ישפיע כנס המלאך וזה שבמראה הנבואה או בחלום הנבואה פעמים יראה הנביא השם מדבר עמו. כל ישי' לפיין מי הכריח כר לעשות מדרגות שונות מראית מלאך או איש או השם ולזה לא עשה כלם מדרגה אחת מראית מלאך, כי כל הערות הכנס משל הם כיון שאין שם מלאך ולא איש נשעל ואין בהם מדבר עמו. ואמרתי בחזנות זה שכתב שער שהביא בנבואתו פעמים יוכיר מה שראה ולא יראה אמר, אל הגוון והמשפיע בו כלל, והוא אומר שישפיע קול ולא יראה אמר, ופעמים יראה מיהם כששע שיקבל אש אל הכר בדברי שמינו ישעל על הכח המדמה, ואז ידמה לו שהיה מדבר אליו שהוא רמו אל השכל

מורה נבוכים חלק שני פרק מב

מז 87

באלוני ממרא ונ', (ה) כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו, התחיל לבאר איך היתה צורת ההראות ההוא, ואמר שתחלה ראה שלשה אנשים ורץ ואמר מאמר אליהם, ואמר זה אשר פירש זה הפירוש שמאמר אברהם ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, שהוא נ"ב ספור מה שאמר במראה הנבואה לאחד מהם, ואמר לגדול שבהם אמר, ¹ והבן הענין הזה עוד בסוד מן הסודות, (ג) וכן אמר עוד בענין יעקב, אמרו ויאבך איש עמו, שהוא בצורת הנבואה, אתה שהתבאר באחרונה שהוא מלאך, והוא כענין אברהם בשוה אשר הקדים ספור כללי, וירא אליו ה' ונ', אחרי כן התחיל לבאר איך היה זה, וכן ביעקב אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים, ואחר כן התחיל לבאר

אפודי

שם שוב

יבא עליו שפט השם א"כ יחוייב שיהיה זה במראה הנבואה ולא יהיה לו מציאות חוץ לנפש, והנה ראוי המלאכים באלוני ממרא היה במראה הנבואה לא שיהיו אלו הדברים נמצאים חוץ לנפש, אף שהדמיון אמר אם כן לא לשה שרה עונות כי הכל היה מראה הנבואה של אברהם וכל החלום כרוך ענין כמו רוב חלומות השקר. ולזה נראה כי ר"ל הבינו שזה היה מראה הנבואה הביא הרב מאמר נמצא לר' חייא הגדול כשאמר ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור לגדול שבהם אמר, כי למה שימצאו נ' כחות והוא המשותף והמדמה והשכל ואחד הוא לכשר את שרה המדמה כי מדרכו בהנעה והחפוש בדברים הנמשכים, ואחד להפוך את סדום והוא הכח ועבור לוולתו, כי השני כחות הראשונים הם משמשים לשכל והשכל אינו משמש לוולתו. ולזה אמר ר' חייא הגדול אל נא תעבור לגדול שבהם אמר ואם היו אלו חוץ לשכל הכח השכלי לא יעבור בהשגת השכל הפועל אף כי כל הנביאים לפי דעת הרב השפיע כל להם מהשכל וא"כ אי אפשר שיראה הנביא שלשה שכלים נבדלים אף כי ישגים חוץ לשכל לכן וחוייב שיהיה זאת על השגה שכלית וינזק אל נא תעבור מעל עבדך כי זהו הרצון בדקות שלא יעבור השכל לוולתו, הנה יתנאר כי אף שבאלוני ממרא ראה אברהם את השם ושלושה אנשים כי זה היה במראה הנבואה כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו התחיל לבאר איך היתה צורת ההראות, וזוה יסולק ספק גדול והוא למה נראה השם יחשלה לאברהם ולא אמר לו שום דבר עד שהוצרך רבי חייא לומר שיהיה זה לבקר את החולה, אבל באמת הוא כי וירא אליו ה' הוא ענין כולל ואחר כך פירש איך היה, וכן הענין באומרו ויאבך איש עמו שיהיה במראה הנבואה אחר שהתבאר באחרון שפוא מלאך כי אמר בסוף כי ראיתי אלהים פנים וכו' והמלאך נקרא אלהים אף כי אמרו שלחני כי עלה השמר וגו' מורה על שיהיה מלאך, א"כ היה במראה הנבואה בענין אברהם באלוני ממרא כי הקדים ספור וירא אליו ה' ואח"כ התחיל לבאר איך היה, וכן ביעקב אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים ואח"כ התחיל לבאר איך קרה עד שיפגעו בו ואמר שפוא

אברבנאל

עודנו עומד לפני ה' ויגש אברהם, שזרם שלא נפסקה נבואתו שבתחילתו נזיר אליו ה' באלוני ממרא, ואמר בסוף הספור וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את שני ה' וישף, והוא המורה שבתחילתו נבואתו כלל מדוברת מן וירא אליו ה' עד אותו מקום. גם שפוא ר' חייא בלחוט מאמר לגדול שבהם אמר (וס) מלאך, כנס א"כ מאמר שר' חייא לא סבר שהיה אדני קדש ואנפסק אף כי בנבואה מטי האורח, ראויו הוא שנאמר שביד דתמו שלא נפסק נבואתו, ולכן לא שאל רבות מהאל לכניס האורחים, וא"כ הסיק בנבואה כלל ושר, והכל במראה הנבואה, ולכן אמר כרב וזה נסח ולא אמר וזה אמר לפי שלא אמרו בפירוש אבל יצא מדין דבריו. והמפרשים כלם אמרו ששאלת המלאכים כלם שאלה אברהם ביד רמו אל הכח שכלי והמדמה והמשחק, ושליטת השכלי הוא העקר לגדול שבהם אמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, ר"ל שלא יפסק ממנו השפט, ואינו נכון אללי, כי אין זה מענין כנבואה כפי מה שיסבור ממנו כרב, כי ביא כחם לאברהם לכשר בשורת בנו והפיקה סדום וכולל לוס, ולכן נראה לו המלאכים הסט כנבואתו לדעת כרב להפליסות הוא שזכרו מכלי לזרך: וכן אמר עוד בענין יעקב. הספאל שלא אמר כרב שיהיה מראה יעקב במראה אברהם וקנו בדיוו כלל וזרע, שאל ביד כן יתחייב שלא עלה יעקב מלאכים, ולא מנחה לפשו ואמר הדברים כזכרו בתורה, אבל אמר שאמר כהכוב ויעקב בן לרדנו ויפגעו בו מלאכי אלהים, וזכר הכותב איך היה זה באומרו ששאל יעקב מלאכים ומנחה לפשו ואמר אלהים וכל זה כפי נבדן, והספאל יעקב ועבר את מעבר יבק, וכל זה כפי נסעל, ולא ויאבך איש עמו שביד במראה הנבואה, וזכר המראה שפוא אמר ויפגעו בו מלאכי אלהים, כנס א"כ היה בפליטות וספואה ספאלס ובהעברה את מעבר יבק נבדן ונסעל שביא אשר בנבואה היתה

קרקשקש

פרק מב (ה) כי כאשר הקדים כלל והוא שהשם נראה אליו
התחיל לבאר איך היה צורת ההראות רהוא ואמר שתחלה ראה אנשים. יש לטוען לטעון בזה טענות ולמערער עקרונים יסאן ולא יאמן כלל בזה הספור המתחלה עם אורח עניניו ופועלות צורות מתחלפות וספור שחוק שרה וסאמר השם או המלאך בלשון רבו השם שאמר מה זה צחקת שרה והיא נחשה בחשוק ההוא ואורך הרברים חזה שוה היה במראה הנבואה, ודעת הרב מורינו שהשלשה אנשים נצבים עליו רמו שלשתן אל המראה ואל השכל הפועל ואל השכלי, והוא אשר רצה באמרו אל נא תעבור מעל עבדך, פי' ר' חייא לגדול שבהם אמר וירצה בזה השכל הפועל, וזה כלו רחוק מאד לפי קצת דעות, וזה כי שלשת אנשים לסדר באלו השלש הנרמזים הוא זי, והספור אומר ויקטבו מצד האנשים וישקפו על פני סדום ואברהם הולך עמם לשלחם, ועור שאמר הכחוב ויבאו שני המלאכים סדומה כערב ולום וישב בשער סדום ויבא לום וירץ לקראתו וכל אותו הספור, עם זכירת אנשי סדום אשר נסבו על הבית ורובו בסננירים והצלת לום וכל אותם הפרטים הארוכים, וזכר זה נראה שהוא כמשמעו והיו אנשים מסש והיו נביאים וקרא מלאכים כי הנביאים והחסידים יקראו מלאכים כמו שאמר יהוה מלביבים במלאכי אלהים, ואמר להם חגי במלאכות ה', ואם יאמר אומר מה ענין וירא אליו ה' עם אמרו והנה שלשה אנשים נצבים עליו, יאמר לו אין מוקדם ומאוחר בחזרה כפי שאמר רבי אברהם אבן עזרא, וההראות היה מאמר השם לו זקק סדום ועמורה כי רבה וכל אותו הספור הארוך בבקשת אברהם ההצלה ושכונות הצריקים תהיה הצלתם: (ג) וכן אמר עוד בענין יעקב ויאבך איש עמו שהוא בצורת נבואה. בזה תמח סה ענין ותקע כף יד יעקב אם היה מראה נבואה ואמר הנהב וזרור לו השמש כאשר עבר את מנואל והוא צולע על ירכו, שגראת מוח שוה הענין אפודי ר"ל הקעת חירך, וספר לו עיב

מדרת נבוכים חלק שני פרק מב

לכאור איך קרה עד שפגענו בו, ואמר שהוא שלח שלוחים ופעל ועשה, ויותר יעקב לבדו ונו, וזה מלאכי אלהים הגאמר עליהם תחלה ויפגעו בו מלאכי אלהים, וזה ההתאבקות והרבור כלו במראה הנבואה, וכן ענין בלעם כלו בדרך ודברי האתון הכל במראה הנבואה, אחר שהתבאר באחרית הענין דבור מלאך השם לו, וכן אמר במראה יהושע, וישא עיניו וירא והנה איש עומד לעברו, שהוא כמראה הנבואה, אחר שהתבאר באחרית הענין שהוא שר צבא השם. אמנם אמרו ויעל מלאך ה' מן הגלגל, וזה בדבר מלאך ה' את הדברים האלה אל כל בני ישראל, ההכמים כבר אמרו ששלאך השם שנאמר הנה הוא פינחס, ואמרו זה פינחס שבזמן שהשכינה שורה עליו דומה למלאך ה', הנה כבר בארנו ששם מלאך משותף ושהנביא גם כן יקרא מלאך, כמו שכתוב וישלח מלאך ויוציאנו מסצרים, ואמרו ויאמר הני מלאך ה' במלאכות ה', ויהיו מעליבים במלאכי אלהים, ומאמר דניאל גם כן, והאיש נביראל אשר ראיתי בחזן בתחלה מועף ביעף נזע אלי בעת מנתת ערב, כל זה במראה הנבואה, לא

עם צוב

שהוא שלח שליחים ופעל ועשה ויותר יעקב לבדו וזהו
מלאכי אלהים, א"כ זה הכתובות הוא במראה הכבואה וכן
ענין בלעם כלו בדרך זה כי כלו היה במראה הכבואה, ודבר
האמון כל זה במראה הכבואה אחר שיתבאר באחרונה דבר
מלאך

אברבנאל

[illegible][illegible]

הדומה ל'נח' בהשגת כוחה הישג על ארץ המורה כפי מה ששערו בדבריו
ו' קושיות. והגיו וזכר אותם כחשיב עליהם דעת הכר:
על סקוית הכרשום אומר. וזכר ואם נמצאה לא נראה אליו רק אנשים
אחלים בשר אף ואמר ויהא אלו' כי בטה לא נראה אליו כי
נמצאה ולא נמצאה ולא התאז ככה בכל הנפואות. ע"כ. ר"ל שפסד הוא
מחלף הכלל היה שגורא אלו' כי אך בזהם לא מנינו כי אם ראיינו מלכים
אשר לאית שבה, ואם ואמר ארץ המורה שכל נפואה חסיה על יד מלך,
וישקע את הכל הנפואות אחד מהם לא ועודנו לא חסרה רחמים מלך,
ובזה ענין ואמר ולא התאז ככה בכל הנפואות כלומר שיהיו ראוי שיטס
כן בכל הנפואות. ואני תשיב על זה שאם היה הדמיון מחשבו בגדר
הנפואה שגון הכר במורה לא היה מחשבו זה הפסד, לפי שכנראה
הנפואה אל המלך ליהיה בשל המעט ועומק הקרב, ויחסה אל
שכל ימי ליהיה הסבה בראשונה נפואה, ונח' כי סוד עליו כפ"ח